

Asutawa Kogu

4. istungjärk. **Protokoll nr. 143 (24).**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 17. juunil
1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi
Walges saalis.

Kokku on tulnud 92 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: peaminister **J. Tõnisson**, töö- ja hoolekandeminister **A. Palwadre**, kohtuminister **J. Jaakson**.

P ä e w a k o r d :

1. Seisuste kaotamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Seadus perekonna-abiraha maksimise asjus rahwawäelastele — III lugemisel.

3. Perekonna seisu seadus — II lugemisel.

4. Seadus kirjanikkude, kunstnikkude ja teadlaste toetamise kohta — hariduskomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Seljamaa**, pärast esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **H. Raudsepp**.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **J. Seljamaa**: Awan Asutawa Kogu koosoleku. Päewakord on rahwasaadikutele laiali saadetud. On ettepanek tulnud päewakorda täiendada komisjoni täiendawa walimisega. Uusi ettepanekuid päewakorra täiendamise kohta ei ole tulnud. Kes on selle poolt, et päewakorda komisjoni täiendawa walimisega täiendada? (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. On weel ettepanek tehtud, et komisjoni täiendaw walimine esimese päewakorra-punktina saaks wõetud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

2. Komisjoni täiendaw walimine. Juhatusetele on järgmine teadaanne tulnud: „Asutawa Kogu juhatusetele.

Teatan sellega, et ma põhiseaduse komisjonist ja amnestia komisjonist välja astun. Lui Olesk.“

A. Anderkopp (töer.): Teen ettepaneku Lui Olesk'i asemele põhiseaduse komisjoni liikmeks walida rhs. Peeter Ruubel.

Juhataja **J. Seljamaa**: On ettepanek tulnud põhiseaduse komisjoni liikmeks väljaastunud Lui Olesk'i asemele walida rhs. Ruubel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on Peeter Ruubel walitud. Redaktsiooni komisjoni aruandja ei ole ilmunud. Sõna on Asutawa Kogu sekretäiril.

3. Seisuste kaotamise seadus — redaktsioon. Sekretäär **H. Raudsepp** (loeb):

Asutawa Kogu poolt 9. juunil 1920. a. wastuwõetud seisuste kaotamise seadus.

Eesti wabariigi walitsemise ajutise korra § 4. põhjal pannakse maksma järgmine seadus:

I. Eesti demokraatlikus wabariigis kaotatakse ära kõik seisused.

II. Käesolewa seadusega kaotawad Eesti wabariigis oma jõu kõik seadused ja määrused, mis sisaldawad seisuslikke õigusi, eesõigusi, kohustusi ja õiguste kitsendusi ehk üleüldse seisuslikke iseäraldusi. Keelatud on igasuguste seisustest olenewate nimetuste, aunimede ja tiitlite ametlik tarwitamine.

Läänemere kubermangude seaduste kogu II köide, Eestimaa talurahwaseadus 1856. aastast oma rootsisoost talupoegade kohta käiwa lisaga, Liiwimaa talurahwaseadus 1860. aastast ja 1863. aasta 9. juuli seadus kaotawad oma maksuse, 1866. aasta 13. weebruari ja 1866. aasta 11. juuni seadused jääwad neis osades, mis pärastiste seaduste läbi ei ole tühjaks tehtud, ajutiseks maksma walla omawalitsuse asjaajamise alustena; Läänemere kubermangude seaduste kogu III köide jääb ainukeseks eraõiguse seaduseks; neis linnades ja linnaosades, kus siamaale maaseadus maksab, ja maalelawate kodanikkude kohta — wastawad maaseadused; linnades elawate kodanikkude kohta — wastawad linnaseadused; en-

diste Peeterburi ja Pihkwa kubermangude osades aga Wene riigi seaduste kogu X k. I jagu.

III. Seisuslikkude asutuste ja waranduste likwideerimine sünnib järgmiste määruste järele:

§ 1. Endiste seisuslikkude wallakogukondade liikuvad ja liikumata warandused lähewad wastawate seisuseta waldade omanduseks.

§ 2. Koik rüütelkondade ja nende seisuslikkude asutuste liikuvad ja liikumata warandused tunnistatakse riigi omanduseks.

§ 3. Eelmises paragrahwis tähendatud warandused, samuti need warandused, mis olid rüütelkondade asutuste walitsemisel, wõetakse Wabariigi Walitsuse waldamisele wõi walitsemisele järgmiste ministriumide kaudu:

a) kõik wäljaspool linnade piire seiswad maatükid, millel põllumajanduslik iseloom, wõetakse ühes nende päralduste ja inwentaariga põllutööministeeriumi alla;

b) kõik heategewad ja hoolekandenasutused, ühes nende liikuma ja liikumata warandusega, samuti koik rüütelkondade walitsemisel olewad sihtwarandused (Stiftungen) — töö- ja hoolekandeministeeriumi alla;

d) rüütelkondade poolt ülewalpeetawad koolid, muuseumid ja raamatukogud kõigi hoonete, sisseseade ja nende päralt olewate warandustega — haridusministeeriumi alla;

e) rüütelkondade waestelastekohtud, nende asjaajamine, arhiwid ja kõik, mis nende kohtutega ühenduses, kui ka sihtwarandused, mis senni makswate seaduste ehk sellekohaste põhikirjade järele mõisnikkude waestelastekohtute walwe all seisid — kohtuministeeriumi alla;

g) kõik muud rüütelkondade liikuvad ja liikumata warandused, ükskõik misugused ja mil kujul, samuti need warandused, mis olid rüütelkondade asutuste walitsemisel — siseministeeriumi alla.

Märkus. § 2. nimetatud Saaremaa rüütelkonna waranduste kui ka nende waranduste walitsemine, mis olid nimetatud rüütelkonna walitsemisel, peale selle paragrahwi p. e ettenähtud waranduste, antakse üle Saaremaa maakonnawalitsusele ja nende waranduste sissetulekud Saaremaa maakonnale.

§ 4. Koik endiste linna-maksukogukondade liikuvad ja liikumata warandused, nende seas ka arhiwid, igasugused

kirjad ja raamatukogud lähewad wastawate linna omawalitsuste omanduseks. Nimetatud asutuste walitsemisel olewad warandused aga wastawate linna omawalitsuste walitsemisele.

§ 5. Gildede liikuvad ja liikumata warandused ühes arhiwide, kirjade ja raamatukogudega, samuti ka nende walitsemisel olewad warandused ja nende poolt ülewalpeetawad asutused wõetakse wabariigi walitsemisele töö- ja hoolekandeministeeriumi kaudu, kes aja wiitmata on kohustatud ette panema seadusandlikule wõimule seaduseelnõu ülewoetud waranduste edaspidise saatuse kohta. Linnade omawalitsuste poolt gildede walitsemise alla antud warandused antakse linnadele tagasi.

§ 6. Waimulikuseisuse seisuslikud warandused lähewad üle wastawate koguduste wõi nende keskasutuste omanduseks.

T ä h e n d u s 1. Koik regulatiivi maksud kirikuõpetajate ja kirikuteenijate kasuks ja koik sunduslikud maksud ja orjused koguduste ja kirikute heaks kaotatakse ära.

T ä h e n d u s 2. Endiste koguduste päralt olewad kihelkonna- ja abikoolide hooned ühes kooli inwentaariga lähewad wastawate maakonna omawalitsuste omanduseks.

§ 7. Koik asutused ja isikud, kelle käes ükskõik missugusel alusel on olemas §§ 1—6 ülesloetud seisuste ja nende asutuste warandusi, peawad need warandused üles ja üle andma wastawatele ministriumidele, linna- wõi wallawalitsustele nende poolt wäljakuulutatud tähtaegadel. Selle kohustuse mittetäitjaid wõetakse seaduslikule wastutusele sellekohaste kriminaalseaduste põhjal.

Sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom.

J u h a t a j a **J. Seljamaa**: Panen ettekantud redaktsiooni Asutawale Kogule kinnitamiseks ette. (H ä ä l e t a t a k s e.) Redaktsiooni komisjoni ettepanek on Asutawa Kogu poolt nähtawa enamusega wastuwoetud.

4. Seadus perekonna-abirahamaksmise asjus rahwawäelastele — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Oinas** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa ena-

musega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1 ja 2.

Seadus perekonna-abiraha maksmise asjus rahwawäelastele.

§ 1. 1-st juulist 1920. a. arwates hakkawad kõik rahwawäelased perekonna-abiraha saama üleüldistel alustel riigiteenijate ja töölistega 12. aprillil Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatud riigiteenijate ja tööliste perekonna-abiraha määruste järele. („Riigi Teataja“ nr. 57/58, 1920. a.).

§ 2. 1-st juulist 1920. a. arwates kaotab makswuse Asutawa Kogu poolt 9. dets. 1919. a. wastuwõetud rahwawäelaste perekondade toetamise seadus. („Riigi Teataja“ nr. 108, 1919. a.).

Juhataja J. Seljamaa: Pärast III lugemist panen seaduseelnõu terwena hääletamisele. (Hääletatakse.) Seadus perekonna-abiraha maksmise asjus rahwawäelastele on nähtawa enamusega lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja A. Oinas: Palun tunnistada, et sellel seadusel on edasilükkamatuse iseloom, ja teen ettepaneku ta ilma redaktsiooni komisjoni andmata maksma panna.

Juhataja J. Seljamaa: Aruandja on ettepaneku teinud tunnistada, et sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on Asutaw Kogu tunnistanud, et sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom.

Komisjoni aruandja on weel ettepaneku teinud, et see seadus ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata maksma pandaks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

5. Perekonna seisu seadus komisjoni aruandja **L. Olesk:** Seadus jäi läinud korral pooleli § 2. juures. § 2 kõlab järgmiselt (loeb): „Perekonna registrisse märgitakse üles kõik isiku perekonnanseisu muudatused sündimisest surmani kronoloogilises järjekorras, wastawate aktide ja tunnistuste põhjal.“

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 3. Registreerimise asutused seisawad linna-, maakonna-, alewi- ja walla-kogukondlikude omawalitsuste juures, nad jaguwad aktiosakondadeks ja arhiivosakondadeks.

Kohtuminister J. Jaakson: Mina leian, et §§ 3, 4, 5 ja 6 sel kujul, nagu nad praegu projekti on üles wõetud, wastuwõetawad ei ole. Minu tundmise järele on peatähtsus nende paragrahwide juures selles, et need asutused esiteks oleksid rahwale täiesti kättesaadawad, teiseks, et nende juhatamine oleks isikute käes, kes täiesti asjatundjad ja usalduswäärilised oleksid. Kolmas nõudmine oleks see, et meie mitte ilmaasjata uusi asutusi juurde ei soetaks ja ametnikkude hulka ei suurendaks. Nendele nõuetele, arwan ma, ei wasta §§-id 3., 4., 5., ja 6. mitte. Meil tahetakse registreerimisbüroo luua iga wäikese omawalitsuse asutuse juurde, mis, nagu näha, koos seisab juhatajast ja sekretärist; niipalju ametnikke nende jaoks meil tarwis ei ole. Järgmine puudus seisab selles, et mitte näha ei ole, et kui nad sel kujul ellu kutsutud saaksid, et nad siis asjatundjatest isikutest koos seisaksid ja et neil rahwa usaldus oleks. Minu arwates tuleksid need asutused ellu kutsuda kohtuasutuste juures, umbes sel kujul, nagu meil notaariused seal praegu töötawad. Isikud, kes seal töötama peawad, saaksid ette pandud rahukogude poolt ja selle ameti peale kinnitatud kohtuministeeriumi poolt, nagu notaariused praegu. Neil isikutel peaks olema tarwilik wilumus ja asjatundmine, wõi ka sellekohane eksam tehtud, ja nende tegewus peaks kohtute kontrolli ja walwe all seisma. Need aktid, mis seal tehtud saawad, on mitte vähem tähtsad kui need, mida notaarius teeb, waid wõib olla weel tähtsamad. Nende kohtade peale wõiksid nimetatud saada, minu arwates, need isikud, kellel juba sellekohane osawus oleks, näiteks praegused notaariused kui ka praegused kohtunikud, ja wõib olla ka mõned üksikud waimulikud mehed, kellel sellekohased teadmised ja kes oma ülesande kõrgusel seisaksid. Kõik need wäikesed registreerimise asutused käiksid ühe keskasutuse alla, mis umbes praegusele krepstijaoskonnale wastaks. See keskasutus oleks rahukogude walwe all. Ma paneksin ette need paragrahwid komisjoni tagasi anda uueks wäljatöötamiseks.

H. Nurk (sd.): Kui need paragrahwid komisjoni tagasi antakse, siis peavad selleks ka mõjuvad põhjused olema. Härra kohtuminister tõi siin ette, et notaariuse-sarnased ametnikud registreerimise toimetamiseks saaksid ametisse pandud. Mina toetan ka seda ettepanekut, neid paragrahwe komisjoni tagasi anda, mitte aga sel otstarbel, nagu tegi seda kohtuminister. Mina waidlen kohtuministri ettepanekule wastu, sest leian, et sellega meil jällegi suur hulk ametnikke juurde tuleb. Sarnastel ametnikkudel ei ole, iseäranis maal, kuigi palju teha, kuid kallist palka saavad nad ikka. Kui nendele ametnikkudele tasu hakkaksid maksma need inimesed, kes neid tarwitawad, siis tuleks see tasu iga inimese peale kaunis suur ja inimesed ägawad praegu nii kui nii maksudekoorma all. See maks oleks weel suurem, kui praegune regulatiivmaks. Sellepärast olen mina sarnaste notaariuste ametissepanemise wastu. Mina leian, et siin nende paragrahwide juures peapuuduseks on see, et siin nimetamata on jäänud, kes neile asutustele sekretääri ja juhataja wälib, kui mitu omawalitsuse üksust ühe ja sellesama registreerimise asutuse awawad ja ülewal peawad. Seadus peaks aga seda ütleva, ja et igasugust eksiarwamist ära hoida teen ma ettepaneku, need paragrahwid komisjonile tagasi anda selleks, et komisjon ära tähendaks, kes neile osakondadele juhataja ja sekretääri wälib. § 4. on öeldud, et suuremad linnad wõiwad arhiivosakonde awada siseministri loaga, ja § 43. lausub, et registreerimise asutused rahukohtutele alluwad. Mina arwan, et linnades iseäraliku arhiivosakonna awamiseks peaks kohtuminister, aga mitte siseminister luba andma, siis oleks selles seaduses ka teataw kooskõla.

J. Püss (sd.): Austatud rahwasaadikud! Mina pean oma, kui omawalitsuse tegelase kohuseks kohtuministri ettepanekule wastu waielda sellepärast, et nende notaarius-ametnikkude asutamisega ei saa meie mitte seda kätte, mida kätte saada tahame. Meie ei tee esiteks neid asutusi rahwale mitte hästi kättesaadawaks, waid weel raskemaks teeme meie asjaajamise, kui see juba praegu on. Teiseks looksime meie suure hulga ametiasutusi juurde, kellel mitte tarwilikul mõõdul tööd ei ole ja kes rahwa kaela peale rõhuksid palgasaamise mõttes, kui

igasse kihelkonda sarnane asutus saaks loodud.

Siis on siin teine ettepanek, et wõiksid waimulikud registreerimist toimetada. See on aga hoopis wastuwõtmatu sellepärast, et meil mitmesuguse usuga rahwaliikmeid olemas. Kui notaariuseks on lutheriusku waimulik, siis oleks selle juures registreerimas-käimine woõrausulistele wastu meelt. Meie peame kindlasti sellele teele asuma, et mitte uusi asutusi juurde luua, waid peame rohkem katsuma omawalitsuse asutustega läbi saada ja kohustusi neile peale panema, käesolewal korral ka registreerimist. Meie peame nende peale rohkem kohustusi weeretama, nende kätte usaldama, neid rohkem elujõuliseks tegema, siis saame vähemate kuludega läbi ja wõidame neile rahwa usalduse. Kui aga ministeerium katsub koha peal ikka uusi eraasutusi luua, siis jõuame lõpuks nii kaugele, et omawalitsustele midagi teha ei jää ja nad lõpuks oma mõtte kaotawad. Sellepärast soowitan mina seda paragrahwi komisjoni redaktsioonis wastu wõtta, et need registreerimise kohustused antaks walla ja teiste kogukonna omawalitsuse asutuste hooleks.

J. Lattik (krst.): Esimese paragrahwi juures seletasin ma küllalt sellest, kui palju meil meie uutel asutustel tööd oleks selle järele, kui neid luuakse linna, alewi, walla ja kogukondlikkude omawalitsuste jaoks, ja ma tegin ettepaneku seda tööd anda omawalitsuste kätte, sellejärele, kuidas keegi wabatahtlikult seda soowib, kuid see ettepanek ei leidnud tarwilikku enamust, ja komisjoni aruandja waidles wastu, seletades, et see uute ametnikkude arw nii suur ei tule. Arwan, et need uued ametnikud oma ülesannet wist mitte paremini ei täida, kui seda wõiksid teha omawalitsused ja kogudused, kes seda senni on teinud. Kui need kolm paragrahwi tagasi anda komisjoni paranduse tegemiseks, siis wõin seda toetada ja seal selgeks teha, kui suur see ametnikkude hulk tulewikus peab olema.

Juhataja J. Seljamaa: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Ehk küll see seaduseelnõu kohtuministeeriumi poolt on wälja töötatud, ja tema esitaja komisjonis ka selle esimese paragrahwi wäljatöötamisest osa wõttis, siiski neid asjaolusid, mis kohtuminister praegu Asutawale

Kogule ette kandis, komisjonis ette toodud ei ole, siis ei tea ma ka komisjoni seisukohta öelda. Leitakse otsarbekohane olema, siis antagu need paragrahwide vastu toodud sisulikkudesse wäidetesse, siis pean ütlemä, et see etteheide, et meie omawalitsuse ametiasutused mitte küllalt usalduswäärilised ei ole, kuidagi põhjendatud ei ole. Nad on terve rea wäga wastutusrikkaid kohustusi täitnud, ja wallakohtud on öieti teatawaid kohalikke notariell-toimetusi talurahwa pärandusajus toimetanud jne., ja ei ole mitte kuuldawale tulnud, et nad niisuguseid asju oleksid ette wõtnud, mis usalduste nende vastu oleks kaotanud. Mis siin lugupeetud rhs. Lattik'u wastuwaidlemise puhul öelda, siis paistab mulle, et härra Lattik'ule on raske midagi selgeks teha. Läänud korral tähendasin mina selle peale, et kui siin on nimetatud, et iseäralikke aktiosakonde asutatakse, siis sugugi mitte kawatsetud ei ole täiesti iseseiswaid ametnikke palgata, kes oma tegewuse ja tööjõu registreerimise jaoks määrawad, waid et see toimetatakse loomulikult teel, nagu igalpool ilmas, kus see asi omawalitsuse asutuste kätte antud, ainult et omawalitsuse asutused waliwad kellegi isiku iseäraldi selle ülesande jaoks. Kui palju tema palka saab, selgub asjaoludest ja sellest, kui palju tema tööd teeb, ja kas ülepea tarwlik on temale selle eest tasu maksta, kui ta seda teise töö kõrwal teha saab. Siin ei ole mingisuguse ametnikkudehulgaga tegemist, ja ei ole ka iseäralikke suuri kulusid, waid siin on ainult asja lihtsustamine.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen kohtuministri ettepaneku hääletamisele. Kes on selle poolt, et § 3 ja temaga ühes ka järgmised §§ 4, 5 ja 6 komisjoni tagasi anda? (Hääletatakse.) Kohtuministri ettepanek on 29 häälega 28 hääle vastu tagasi lükatud. § 3. kohta ei ole teisi ettepanekuid tulnud, sellepärast tuleb § 3 hääletamisele, nagu komisjoni aruandja ette kandis. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3 Asutawa Kogupoolt vastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): § 4. Aktiosakonnad awatakse iga linna, alewi ja walla omawalitsuse juures; arhiwosakonnad on iga maakonnawalitsuse juures, kuna ka suurematele linnadele antakse

siseministri loaga õigus neid osakonde omale awada. Sellega on neis linnades ühtlasi arhiw- ja aktiosakonnad olemas.

Tähendus. Kaks ehk rohkem walda ehk alew naaberwaldadega wõiwad omale ühise registreerimise asutuse (aktijaoskonna) awada; seda otsustab kohalik maakonnanõukogu.

H. Nurk (sd.): Ettepanek neid paragrahwe komisjoni tagasi anda lükati tagasi, sellepärast teen selle paragrahwi juurde paranduse, et „siseministri“ asemele wõetaks „kohtuministri“.

J. Mikiwer (sd.): Minu arwates selleks, et neid ametnikke nii palju ei teki, tuleks rohkem omawalitsuse üksusi ühendada. See wäide on täiesti põhjendamatu, et omawalitsustel see koorem liig raskeks läheks kanda, kui registreerimine omawalitsuse ülesandeks jääb. Waieldi minu, kui ka härra Lattik'ule ettepaneku vastu, kuid niisuguse paranduse peaks järgmiste paragrahwide juurde sisse wõtma, et niisugust ametnikkude hulga kaswamist ära hoida.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: Komisjon selle kohta seisukohta ei ole wõtnud, et „siseministri“ asemele „kohtuminister“ panna, see ettepanek komisjonis arutamisel ei olnud. Minu arwates on see omawalitsusega ühenduses ja omawalitsuse asutused alluwad siseministrile. Loomulik on, et ka see omawalitsuse asutus siseministrile alluks. Mis puutub härra Mikiwer'i tähendusse, siis ei järgne siit sugugi, et siin iseäralikud ametnikud saawad ametisse pandud, siis on omawalitsuse juures raamatud registreerimiseks.

Juhataja **J. Seljamaa**: § 4. juurde on üks parandus sisse antud. Rhs. Nurk on ettepaneku teinud § 4-das „siseministri“ asemele „kohtuminister“ panna. Komisjoni aruandja ei ole selle ettepanekuga ühinenud, sellepärast tuleb rhs. Nurk'i parandus eriti hääletamisele. (Hääletatakse.) Asutaw Kogu on nähtawa enamusega rhs. Nurk'i ettepaneku tagasi lükanud. § 4 tuleb komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4 vastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): § 5. Iga registreerimise asutuse juhataja wa-

litakse wastawa maakonna-, linna-, alewi- ehk wallawolikogu poolt üleüldistel alustel teiste walitawate ametnikkudega; sekretäär nimetatakse ametisse wastawa maakonna-, linna-, alewi- ja wallawalitsuse poolt juhataja ettepanekul; tarwilikud kantseleijõud palkab ametisse asutuse juhataja wastawa maakonna-, linna-, alewi- ja wallawolikogu poolt kinnitatud staatide põhjal.

J. Lattik (krst.): Lugupeetud komisjoni aruandja härra Olesk tegi mulle etteheite, et raske olla mulle midagi selgeks teha. Ma usun, et on asju, mida teisele selgeks teha ei saa. Kahjuks oleme jõudnud paragrahwi juurde, kus ülesse loetakse ametnikkude arw, keda tulewikus registreerimise asutus tarwitab. Juhataja walitakse wastawa linna- ja maakonnawalitsuse poolt, siis weel sekretäär, siis tulewad tarwilikud kantseleijõud, kui palju, see ei ole öeldud, kuid 2 kantseleijõudu peab tingimata olema. Selle järele tuleb wälja 4 ametnikku, ja iga maakonnawalitsuse juurde tuleb registreerimisbüroo juhataja. (K. P ä t s, maal.: N e e d o n j u a u a m e t i d.) Need ametnikud tahawad palka saada ja ekslik oleks arwata, et nad ilma palgata seda tööd teewad. Siin oleks lihtne, et registreerimise asutus antaks lihtsalt linna-, alewi- wõi maakonnawalitsuse juhataja kätte. See oleks palgaline ametnik, kes seda asja korraldab ja kes omawalitsuse poolt palka saab. Paremat juhatajat, kui wallawanim ja paremat sekretääri kui wallasekretäär, teie wallas ikkagi ei leia, nii et teie wõite seda asja nende kätte usaldada. Selle seaduse järele wõib aga mingi uue ametniku juurde walida, nii et wallas wõiks hoopis teine isik ja mitte wallasekretäär, sekretääriks walitud saada. Määratakse talle palk suur wõi wäikene, wõi pandakse see maks üksikute peale, kes registreerima lähewad, rahwa taskust tuleb ta ikkagi. Omawalitsustele see töö tõesti mitte üle jõu ei käi, sest et nad tõepoolest nende asjadega senni tegemist on teinud. Kõik statistilised andmed lähewad wallawalitsuse kätte: sündimised, rüüpanemised jne., see kõik on hästi tehtud, aga mitte halwasti, sest seda mõistab teha ainult wallasekretäär. Wõib olla, et seal wallawolikogu weab wallametnikkudega wägipulka, siis panewad nad tingimata mõne teise isiku registreerima, ta ei oskagi seda teha, tal ei ole aimugi statistika kokkuseadmisest, talle määratakse palk, ja selle all peawad inimesed kõik

kannatama. Palju lihtsam oleks, kui see asi antaks omawalitsuse liikmete kätte, siis oleksime meie sest suurest ametnikkudekarjast tõesti wabastatud, mida selle seaduse järele igal juhtumisel walida wõib.

H. Nurk (sd.): Mina näeksin heameelega, et see paragrahw saaks põhjalikuks läbiwaatamiseks komisjoni tagasi antud, millise ettepanekuga ma esineksin. Ma juhin tähelpanu nende puuduste peale, mis siis tekiksid, kui see paragrahw sarnasel kujul wastu wõetud saaks. Suuremates linnades awatakse iseseisew arhiwosakond, kuna vähemad linnad käiwad maakonna arhiwosakonna alla. Kes walib wiimasel juhtumisel arhiwosakonna juhataja ja kes walib seal, kus mitu walda wõi kus walda ja alew ühise osakonna moodustawad? Seda siin mitte ei ole ette nähtud, ja see on suur puudus selles asjas. Ma tähendasin juba ennemalt selle peale, et on olemas waldades ühendatud wolikogud. Endise seaduse järele on sarnaste ühendatud wolikogude kokkukutsumiseks kommissari luba tarwis, ja see oli ka ainult ühel juhtumisel, nimelt siis, kui wallakohtu eelarwet arutati. Sellepärast arwan mina, et sel juhtumisel, kui mitu walda ühe registreerimise asutuse alla käiwad, saaks walitud osakonna juhataja ja sekretäär ühendatud wolikogude koosolekul. Kas nüüd maakonna- ja linnawolikogu ühendatud koosolek otstarbekohane on, ja kas on wõimalik, et nad waliksid ühise juhataja ja sekretääri, selle kohta ei tea ma midagi öelda. Selle kohta wõiwad ainult seisukohta wõtta need, kes linna asju paremini tunnewad. Aga ma usun, et komisjon saaks seda asjaolu ikka paremini läbi kaaluda ja sellepärast teen ettepaneku seda paragrahwi komisjoni tagasi anda. Kui see ettepanek aga läbi kukub, siis teeksin ma sarnase ettepaneku: § 5. esimeses reas pärast sõna „juhataja“ sisse wõtta sõnad „ja sekretäär“ ja wälja jätta sõnad „sekretäär nimetatakse ametisse wastawa maakonna-, linna-, alewi- ja wallawalitsuse poolt juhataja ettepanekul.“ Peale selle teeksin ma weel märkuse selle paragrahwi juurde, mis järgmiselt käib: „Kus mitu omawalitsuse üksust ühe registreerimise asutuse alla käiwad, seal walitakse osakonna juhataja ja sekretäär nende kokkondade ühendatud wolikogude poolt.“

M. Käbin (töer.): Ettetoodud puuduste kõrwaldamiseks teen ma ettepa-

neku § 5. komisjoni eelnõust välja jätta ja selle asemele uus paragrahw järgmises redaktsioonis wastu wõtta: „Registreerimise asutuse juhatajaks on maakonna-, linna- ehk alewiwalitsuse esimees, waldades aga wallawanem ja kirjatoimetajaks wastawa asutuse sekretäär.“

Maakonna-, linna-, alewi- ja wallanõukogudel on õigus oma heaksarwamise järele registreerimise asutuse juhatajaks ka teisi isikuid walida.“

Kohtuminister J. Jaakson: Minu arwamise järele see toimetus ikka nii lihtne ei ole, nagu aruandja ette kandis. Siin on teatawad wormulaarid, mille järgi lihtne toimetada on, aga siin tulewad sagedasti küsimused ette, mille otustamine sugugi nii kerge ei ole. Iseäranis tõusewad niisugused küsimused abielude registreerimise juures üles, nii et ma ei saa sugugi sellega ühineda, et see toimetus alati õige lihtne on, ja ma ei saa kuidagi leppida, kui meie nende registreerimise asutuste juhatajateks paneme isikud, kellel, wõib olla, sellekohaseid teadmisi ei ole. Sellepärast panen ma ette, kui see paragrahw sellel kujul jääb, nagu ta Asutawale Kogule on ette pandud, et siis vähemalt juurde lisatakse § 5. esimeses lauses sõnade järele „wallawolikogude poolt“ järgmine parandus: „isikute hulgast, kellel on tarwilikud teadmised, ja kinnitatakse ametisse kohaliku rahukogu poolt“.

K. Ast (sd.): Ma toetan akl. Nurk'i ettepanekut selle paragrahwi komisjoni tagasiandmise kohta selle lisandusega, et kõik sisseantud parandused ja üksikud ettepanekud materjaalina komisjoni antaks.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: See härra Käbin'i ettepanek ei ole komisjonis arutamisel olnud ja sellepärast ei wõi ma komisjoni seisukohta awaldada. Isiklikust seisukohast ühinen selle parandusega. Ei saa ma aga ühineda selle ettepanekuga, et paragrahw komisjoni tagasi anda.

Juhataja J. Seljamaa: Juhatu- sele on § 5. kohta järgmised ettepanekud tulnud: 1) rhs. Nurk'i poolt, et § 5. komisjoni tagasi anda ja teine ettepanek, kui Asutaw Kogu ei peaks esimest wastu wõtma — § 5. järgmiselt täiendada: esi-

meses reas pärast sõna „juhataja“ sisse wõtta sõnad „ja sekretäär“ ja välja jätta sõnad „sekretäär nimetatakse ametisse wastawa maakonna-, linna-, alewi- ja wallawalitsuse poolt juhataja ettepanekul“. Sel puhul, kui parandus peaks wastu wõetud saama, teeb rhs. Nurk ettepaneku järgmine märkus § 5. juurde lisada: „Kus mitu omawalitsuse üksust ühe registreerimise asutuse alla käiwad, seal walitakse osakonna juhataja ja sekretäär nende kogukondade ühendatud wolikogude poolt.“

Teiseks on ettepaneku teinud rhs. Käbin § 5. järgmiselt redigeerida: „Registreerimise asutuse juhatajaks on maakonna-, linna- ehk alewiwalitsuse esimees, waldades aga wallawanem ja kirjatoimetajaks wastawa asutuse sekretäär.“

Maakonna-, linna-, alewi- ja wallanõukogudel on õigus oma heaksarwamise järele registreerimise asutuse juhatajaks ka teisi isikuid walida.“

Siis on weel parandus sisse antud kohtuministri poolt: § 5. pärast sõnade „wolikogude poolt“ redigeerida järgmiselt: „isikute hulgast, kellel on tarwilikud teadmised, ja kinnitatakse ametisse kohaliku rahukogu poolt.“

Neljas ettepanek on rhs. Ast'i poolt, § 5. komisjoni tagasi anda ühes ettepanekut parandustega ja ettepanekutega uuesti ümber redigeerimiseks.

Kõige esiteks tuleb hääletamisele rhs. Nurk'i ja Ast'i ettepanek § 5. komisjoni tagasi anda. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud, mille tagajärjel teiste paranduste hääletamine ära langeb.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 6. Registreerimise asutuste ülespidamise kulud kannab wastaw maakond, linn, alew ehk wald. Neil on õigus kulude katmiseks registreerimiste pealt maksu wõtta eritabeli järele, mis kinnitatakse ühiselt rahaministri ja siseministri poolt.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) § 6 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 7. Aktiosakonnas peetakse järgmised raamatud:

- 1) aktiraamat sündimiste registreerimiseks;
- 2) aktiraamat abielu registreerimiseks;
- 3) aktiraamat suremiste registreerimiseks.

Raamatud walmistatakse wastupidawast paberist, kõwas köites, nummerdatakse lehekülgede wiisi ära, nõoritakse ja kinnitatakse ära wastawa maakonna- ehk linnawalitsuse poolt. Aktiraamatu lehekülje kawad on siin juures, w. lisad III, V ja VII.

Kohtuminister J. Jaakson: Ma panen ette siin sõnade asemel „kinnitatakse ära wastawa maakonna- ehk linnawalitsuse poolt“ wastu wõtta „kinnitatakse ära wastawa rahukogu poolt“.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: See ettepanek ei ole komisjonis arutamisel olnud, isiklikult paistab wastuwõetaw olewat.

Juhataja J. Seljamaa: § 7. kohta on kohtuminiistri poolt parandus tehtud. Panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud. Hääletamisele tuleb § 7. ühes wastuwõetud parandusega. (Hääletatakse.) § 7 on ühes parandusega nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 8. Iga sündimise, abielu ja süremise kohta kirjutatakse aktiraamatusse sellekohane akt. Registreerimise asutuse juhataja poolt aktitegijate ülesandmiste, dokumentide ja tunnistajate üteluste põhjal kokku seatud aktiprojekti kannab sekretäär aktiraamatusse. Akt kirjutatakse ühe käekirjaga algusest lõpuni ilma tühjade kohadeta, arwud kõik sõnadega; kõik parandused õiendatakse enne allkirju; kahe akti wahel terweid tühje ridu ei tohi olla; iga akt algab uuest reast peale, kuna esimese rea peale akti number kirjutatakse.

H. Nurk (sd.): Komisjonis oli see asi arutamisel, kas kõik arwud tulewad sõnadega kirjutada, ja komisjon seadis teised wormid kokku, kus ta leidis, et mitte kõiki arwusid ei ole tarwis sõnadega kirjutada. Näiteks kui akt seatakse kokku, et inimene elab Narwa maanteel nr. 15, siis see 15 ei oleks tarwis mitte sõnadega kirjutada, waid numbriga jne. Ma teen ettepaneku wälja jätta sõnad „arwud kõik sõnadega“, see oleks kooskõlas nende lisadega, mis selle paragrahwi juurde käiwad.

Kohtuminister J. Jaakson: Selles paragrahwis on öeldud, et kokku seatud aktiprojekti kannab sekretäär aktiraamatusse. Mina näeksin, et see sõna „sekretäär“ wälja jääks, sest et paljud wäiksed aktiosakonnad saaksid ilma sekretäärita läbi, ja sellepärast paneksin ma ette seda kohta järgmiselt redigeerida: „aktiprojekt kantakse aktiraamatusse“ sõnade asemele „kannab sekretäär“.

A. Rei (sd.): Ma arwan, et rhs. Nurk'i ettepanekut lihtsalt tagasi lükata mitte otstarbekohane ei oleks, sest missugused arwud just sõnadega tuleksid kirjutada ja missuguste kohta see mitte sunduslik wõi tingimata tarwilik ei ole, selle kohta wõiks iseäralikkude tsirkulaaride kaudu lähemaid juhtnõore anda. Et igas aktis näiteks iga ettetulew aastaarw tingimata ka sõnadega peaks wälja kirjutatud olema, see oleks minu arwates üleliigne wormaliteediga koormamine. Iga akti alguses tuleb tingimata tähendada, mis kuupäewal ta on kokku seatud. Ütleme näiteks, akt on kokku seatud 15. mail 1920. a. Minu arwates ei saa mingisugust kahtlust olla, et järgmine akt selles raamatus mitte 1921. ega 1919. aastal ei wõi tehtud olla, ja sellepärast ei ole minu arust mitte tingimata tarwilik, et kõik aastanumbrid — ja ühes aktis tuleb ühte ja sedasama aastanumbrit sagedasti mitmele korrale korrata — just nimelt sõnadega wälja kirjutatud oleksid. Kuidas ja missugused arwud peawad sõnadega wälja kirjutatud olema, ja ülepea kõiki raamatupidamise wormide küsimusi oleks hulga otstarbekohasem mitte käesolewas seaduses, waid erilistes tsirkulaarides lahendada. Sellepärast toetan rhs. Nurk'i ettepanekut ja soowitan sõnad „kõik arwud sõnadega“ wälja jätta.

H. Nurk (sd.): Ma juhin tähelpanu selle peale, et iseäralikke tsirkulaare enam tarwis ei ole, sest kõik aktikawad on wäljaantud seaduse juures, ja sealt on kohe näha, missugused arwud numbritega ja missugused sõnadega tulewad kirjutada.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Mis sellesse puutub, et tsirkulaarisid tarwis ei ole, siis sellele seisukohale ei saa küll asuda — peab tingimata andma lähemaid juhtnõore, kuidas raamatuid pidada. Küsitaw on ainult see, kas saab seda siis weel

muuta, kui siin sisse jääb „arwud kõik sõnadega“, et mõned arwud ei pruugi sõnadega kirjutatud olla, — ma kardan, et seda muuta tsirkulaar enam ei saa, ja sellepärast on juba otstarbekohasem need sõnad välja jätta, siis wõib tsirkulaar ette kirjutada, missugused arwud numbritega wõi sõnadega tulewad kirjutada. Need ettetoodud parandused komisjonis arutamisel pole olnud, minule paistawad aga niihästi kohtuministri kui ka akl. Nurk'i parandused wastuwõetawad olema.

Juhataja J. Seljamaa: § 8. kohta on tehtud järgmised parandused: rhs. Nurk'i poolt välja jätta sõnad „arwud kõik sõnadega“ ja kohtuministri poolt 4-das reas selles paragrahwis sõnade asemel „kannab sekretäär“ wõtta sõnad „aktiprojekt kantakse aktiraamatusse“.

Komisjoni aruandja ühines nende parandustega, sellepärast panen ma § 8. ühes parandustega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 8 on ühes ettekan- tud parandustega nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 9 ja 10.

§ 9. Iga aktiraamatu alguses on tähestik.

Tähestikku märgitakse ülesse iga isiku nimi, kelle kohta on akt tehtud ja raamatu lehekülj, kus akt seisab.

§ 10. Aktiraamatud alewi ja walla, kui ka nende linnade registreerimise asutustele, kus arhiivosakondi ei ole, walmistatakse ja saadetakse kätte wastawa maakonna registreerimise asutuse poolt, kuhu nad täistäidetuna jälle tagasi saadetakse arhiivosakonnas alles hoidmiseks.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 11. Arhiivosakonnas peetakse järgmised raamatud:

- 1) perekonna register ja
- 2) tähestik kaardisüsteemi järele.

Perekonna registris awatakse iga inimese jaoks lehekülj wastawate perekondlikkude sündmuste registreerimiseks.

Register walmistatakse wastupidawast paberist, kõwas köites, nummerdatakse lehekülgede wiisi ära, nõõritakse läbi ja kinnitatakse maakonna- ehk linnawalitsuse poolt.

Registri lehekülje kawa on siin juures (lisa I).

Saab üks registri kõide täis, siis wõetakse tarwitusele järgmine. Registri tähestikku peetakse kaardisüsteemi järele: iga kaardi peale kirjutatakse peale inimese perekonnanime ja sündimise registreerimise juures antud nime (eesnime) tema sündimise aeg ja koht ning juhatus wastawa registri kõite lehekülje peale.

Kaardi kawa on siin juures (lisa II).

K. Wirma (sd.): Ma arwan, et kui § 7. wõeti wastu „maakonna- ehk linnawalitsuse poolt“ asemel sõnad „kohaliku rahukogu poolt“, siis peaks selle ka selles paragrahwis wastu wõtma. Ma teen sellekohase ettepaneku.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Selle paranduse kohta pean tähendama, et ma temaga ühinen.

Juhataja J. Seljamaa: Panen hääletamisele rhs. Wirma ettepaneku, et „maakonna- ja linnawalitsuse“ asemele saaksid pandud sõnad „kohaliku rahukogu poolt“. Et ka komisjoni aruandja on selle parandusega ühinenud, siis panen § 11. ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 11 on ühes parandusega nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 12. Kõigist aktidest, mis aktiosakonnas sisse kirjutatakse sündimiste, abielude ehk surumiste aktiraamatusse, saadetakse wastawasse arhiivosakonda perekonna registri äramärkimiseks, täpipealsed ära- kirjad iga möödaläinud kuu eest järgmise kuu kolme esimese päewa jooksul. Kuu aja jooksul, arwates akti ära- kirja kättesaamise ajast, saadab arhiivosakond wastawale aktiosakonnale wastuse selle üle, et akti ära- kiri on kätte saadud, kusjuures ära tähendatakse, missuguses registri kõites ja missugusel leheküljel on perekonna registris akti kohta märkus tehtud.

J. Lattik (krst.): See on registreerimise juures väga raske läbi wiia, et ära- kirjasid iga kuu saadetakse, enne- malt on iga registreerimise asutuse juures seda ainult 3 wõi 4 korda aastas tehtud. Iseäranis kerge ei ole see mitte laste registreerimise juures, sest laste sündimist ei anta mitte iga kuu üles, waid sa- gedasti palju hiljemalt. Ma teen ettepa- neku sellepärast järgmine parandus sisse

wõtta: „iga kolme kuu järele saadetakse ära kirjad“.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpuse sõna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: See saatmine on iga kuu sellepärast tarvilik, et oleks võimalik ruttu arhiivosakonnale teateid saada. Kui see ainult harva aastast toimetatakse, siis ei ole need andmed küllalt värsked ja tuleb siis mõnel tarvilikul juhtumisel igakord pöörata wallawalitsuse või aktiosakonna poole. Sellepärast aga, et need osakonnad võrdlemisi väikesed on, nagu üksikute omawalitsuste üksuste juures, ja liig palju üksikuid sündmusi ühe kuu jooksul ei registreerita, siis ei ole nende ärasaatmine iga kuu kuigi tülitaw. Et need teated rutuliselt ja kiirelt koondatud oleksid, sellepärast on tarvilik, et neid iga kuu saadetakse.

Juhataja **J. Seljamaa**: § 12. kohta on rhs. Lattik'u poolt ettepanek tehtud lause algus: „täpipealsed ära kirjad jne.“ redigeerida järgmiselt: „iga kolme kuu järele saadetakse ära kirjad“. Aruandja ei ole selle parandusega mitte ühinenud ja sellepärast tuleb rhs. Lattik'u ettepanek eraldi hääletamisele. (Hääletatakse.) Akl. Lattik'u ettepanek on 23 häälega poolt 18 vastu wõetud. Panen § 12. ühes wastuwõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 12. on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): II peatükk. Sündimiste registreerimine. § 13. Sündinud lapse registreerimiseks ilmuwad lapsewanemad ehk üks neist kuu aja jooksul, arwates lapse sündimisest, wastawasse registreerimise asutusse ja annawad üles, et neil sündinud poeg ehk tütar, kellele nimeks annawad (nimi), kusjuures kaks usaldusväärilist tunnistajat nende teadaandmist peawad tõendama.

Selle järele seatakse kokku akt, kus ära tähendatakse: 1) akti järjekorra nr., 2) aktitegemise aeg, 3) lapsewanemate täielikud nimed, sündimise ajad ja kohad, nende praegune alaline elukoht, see registreerimise asutus, kus nende üle perekonna registrit peetakse, 4) tarvilikud andmed lapse kohta, nimelt: a) sündimise aeg ja koht, b) lapse sugu ja nimi, 5) tunnistajate nimed ja elukoht.

Sündimise registreerimise akti kawa (lisa III).

Aktile kirjutawad alla wanemad, siis tunnistajad ja lõpuks registreerimise asutuse juhataja.

J. Lattik (krst.): Enne kui Asutaw Kogu selle paragrahwi sisulisele arutamisele üle läheb, peame küll endale selgeks tegema neid raskusi, mis selle seaduse elluwõimisel meil wõiwad tulla. Selles seaduses on öeldud, et lapsewanemad, ükskõik kumb, peawad ilmuma ühe kuu jooksul pärast lapse sündimist teda registreerima. Juba emat ei saa arstlikkudel põhjustel selleks kuu aja jooksul mitte sundida. Teiseks näitab tegelik elu, et midagi ei ole elus raskem läbi wiia, kui distsipliin, ja et wanemaid ei saa mitte sundida wastawasse registreerimise asutusse oma last üles andma minema. See aeg, et kuu aja jooksul peab olema üles antud, oleks minu arwates selles paragrahwis täitsa üleliigne punkt. Üks raskus on see, mis siis tekib, kui lapsele nimi antakse. Kujutame ette, et wanemad ilmuwad kuu aja jooksul last registreerima ja nimetawad talle siis ka nime. Pärast seda lähewad nad aga teda kirjalikult ristima, kusjuures talle teine nimi antakse, ja wanemad hakkawad teda tegelikus elus selle järele hüüdma, millest tal aga edaspidises elus raskused wõiwad tulla. Kas ei oleks aga see mitte parem, kui laps enne registreerimist ristitud saaks, et talle juba enne nimi antakse sellepärast, et sellest toimetusest keegi mööda ei pääse ja seda seaduse järele ka ära kaotada ei saa. On ju seda enamalt ette tulnud, et laps haiguse wõi surma puhul on saanud ristitud. Konsistooriumis on küllalt materjaali, mis nime wahetamist nõuab. Nimelt on ristimises antud üks nimi, aga üles on antud teine nimi, nii et meesterahwas on naisterahwa nimi ja naisterahwas on meesterahwa nimi saanud, näiteks Walentin ja Walentina. Antakse üles hoopis wale nimed, selleläbi tuleb suur segadus.

Kolmas oleks põhimõttelik küsimus, mis rahwaesitus peaks ära otsustama. § 1. juures juhtisin ma tähelepanu selle peale, et laulatuse, sündimise ja suremise registreerimine ei ole mitte üks lihtne akt ega leping, nagu mõni kaubaleping, waid temal on sügawam ja põhimõttelikum tähendus, sest see leping lõikab perekondlikku ellu ja on ühendatud wanade traditsioonidega, mis aastakümneid meie elus

on kestnud ja perekondlikkude pidudega ühendatud on. Ameeriklased on sellest walusast küsimusest nii üle saanud, et nad on loonud registreerimiste jaoks ühise büroo. Sinna ühisesse büroosse on igaüks kohustatud sündimist, suremist, laulatamist ja ristimist üles andma — registreerida laskma, aga see akt ise, see tähendab nimeandmise, laulatamise ja matmise akt, on büroost lahutatud. Seda võib toimetada kas iseäraliku ilmaliku asutuse juhataja või waimulik ametnik kõikidest konfessioonidest. Nad on seda sellepärast ära lahutanud, et see on ühenduses perekonnaelu kõige õrnema küljega. Kui meil wastu võetakse seadus, mis sunduslikuks teeb kõigile ilmaliku registreerimise, aga waimulik kõrwale jäetakse, siis tekib küsimus päewakorrale, kumb neist aktidest meie tulewases elus, meie kodudes ja perekondades rohkem usaldust leiab. Ma arwan, et niisugune ühekülgne seaduse läbiwiimine sünnib õieti meie rahwa enamusel kulul ja ei leia mitte nende lugupidamist, sest nendelt võetakse nende loomulik õigus ära. Kuigi meil pärast registreerimist lubatakse mitu korda ristida ja laulatada, nagu siin on öeldud, siis ei ole ometi mitte Asutaw Kogu sellele laulatusele seaduslikku õigust andnud, mis perekonnaelu endaga kaasa toob. Meie saaksime sest seadusest kergesti üle, kui meie ka registreerimise ja akti üksteisest ära lahutame. See oleks wastuwõetaw ja lepitaw seisukoht mõlematele pooltele, niihästi neile, kes soowivad kiriklikult oma perekonnaelu korraldada, kui ka teistele, kes seda kiriklikult mitte ei taha. Kunni selle aktini lähewad mõlemad pooled ühes. Registreerimisbüroo on kõigile sunduslik ja aktitegemise juures lähewad nende teed lahku, näiteks ristimine. Pärast aktitegemist peawad nad büroole mõne nädala või kuu jooksul sellekohase dokumendi tooma, et lapsele see ja see nimi on pandud. Niisamuti kordub see laulatuse ja surma juures. Sellega on kõikide õigus ja wabadus kaitstud. Ma kordan weel neid mõtteid, mis ma § 1. juures ette tõi, et perekonnaelu on üks õrnem, intiimsem paik, kus keegi oma kallal wägiwalda ei salli. Teiseks peab meie riiklik asutus meie rahwa silmas lugupidamist wõtma. Seda ei saa mitte selle läbi kätte, kui seda riiklikku asja neile wägiwaldselt peale sunnitakse ja seda nagu tribunaalis dekreeteeritakse. Sellega ei ole asutus seda mitte kätte saanud, millest kohtuminister rääkis, et see

peab otse tingimata rahwa usalduse wõtma. Sellepärast teen ma ettepaneku Asutawale Kogule siin § 13. juures, kus räägitakse lapse registreerimisest kuu aja jooksul pärast sündimist, seda termini pikendada kuue nädala peale, see on, et wanemad peawad kuue nädala jooksul pärast lapse sündimist ta registreerimise asutusele üles andma, see on harilik tähtaeg, mis meil maksew on, ja millest nad tahawad siis kinni pidada.

Teiseks teen ettepaneku § 13. juurde, et need wanemad, kes oma lapsi ristida soowiwad lasta, on kohustatud kuu aja jooksul pärast registreerimist lapse nime teatama.

J. Jans (sd.): Ma juhin tähelepanu selle peale, et siin on öeldud, et wanemad peawad registreerimise asutusse lapse sündimise üles andma. Mis tuleks sel juhtumisel teha, kui teine wanematest seda teha pole saanud, või haige on ja kindlaksmääratud aja jooksul mitte ilmuda ei saa?

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Mis puutub nüüd sellesse, mis aja jooksul meie seda sündimist peame teada andma, mille wastu härra Lattik rääkis, siis on hurwitaw, kuidaswiisi siin iga abinõuga katsutakse seda kiriklikku autoriteeti ellu wiia. See oli ainukene põhjendus, mis Teil oli, et wiisiks on kuue nädala jooksul lapse sündimisest teada anda. Saksamaal registreerimise juures peawad lapsed ühe nädala jooksul pärast sündimist üles antud saama. Komisjonis oli see asi kõne all ja seal arwati, et võib olla oleks see ühenädaline termin meie juures liig lühikene, ja siis ühinesime nelja nädala peale, sest neli nädalat on selleks juba pikk aeg küllalt, et mingisugust tarwidust ei ole seda kuue nädala peale pikendada, kui selleks mitte mõned teised sisemised põhjused ei ole.

Mis nimeandmisesse puutub, siis pean ma ütleva, et keegi wanemat wististi ei takista seda nime, mis ta registreerimise juures annab, ka ristimise juures uuesti üles andmast või ümber muutmast, kui see teda hurwitab. Ei saa niiwiisi olla, nagu meil siamaani oli, et inimene ristiti Karpi nime peale ja wanemad hakkasid teda Kaarliks kutsuma. Muidugi edaspidi sellesarnast juhtumist ette tulla ei või, et kedagi sunnitakse niisugust nime wõtma, mis tema mitte ei taha.

Härra Lattik armastab ikka üsna tihti Ameerikat meelde tuletada. Ma pean tähendama, et Ameerikas sellel alal mingisugust üleriiklikku korraldust ei ole. See on peaasjalikult osariikide korraldada jäänud, kes igaiüks omamoodi seda asja ajavad. Mõnes kohas käiakse seal wanade traditsioonide järele, teises kohas ollakse rohkem uuele woolule päri. (J. Lattik, krst.: A ga New-York!) Mis New-York on, seda teate Teie isegi.

Mis nüüd puutub sellesse perekonnaellu tungimisse, siis paluksin härra Lattik'ut seda silmas pidada, et Eesti rahvas ja riik kirikust lahutatud on, ja et härra Lattik selle seisukorraga ära harjuma peab. Riigil ei ole kirikuga mingisugust sidet ja sellepärast ei ole temal ka mingisugust õigust kirikult teenistust nõuda. Iseasi on siis, kui riik tahaks kirikut tähtsama ja tarvilikuma faktorina oma ellu wiia, siis on temal teataw õigus kiriku käest teatawat wastutulekut nõuda. Meie ei saa seda juba sel põhjusel, et meie põhiseaduses selgesti on öeldud, et Eestis riigi usku ei ole, meil ei ole seda wahekorda, mis Ameerikas on. Sellepärast ei ole meie riigil õigust nõuda, et kirik kuidagi wiisi riigihuwisid silmas peaks. Niisugused faktid, nagu sündimine, suremine ja abielu, on tähtsad riiklikult seisukohalt ja peawad registreeritud saama. Riik ei sega kuidagi mitte sellega eraellu, kui ta täiesti erapooletu ilmawaate seisukohalt seda ametlikku asja ajab. On ju wabadus jäetud neile, keda sunniwad iseäralikud psühholoogilised momendid, oma perekonnaellu puutuwa isiküsimustes oma huwide kohaselt talitada. Eesti rahwa elus ei ole ju lapsele nime panemisel iseäralikku tähtsust, muudes uskudes, näiteks Kreeka-katoliku usus, pühitsetakse weel sünnipäewa asemel nimepäewa — „djen angela“.

Sündimise aeg on iseenesest mõista iga inimese elus väga tähtis, ja selle pühitsemisse wõi sellesse, kuidas seda iga inimene oma usulise ilmawaate seisukohalt mälestada tahab, ei sega riik ennast mitte. Sellepärast ei saa ma rhs. Lattik'ut parandusega mitte ühineda.

Juhataja **J. Seljamaa**: Rhs. Lattik on § 13. jürde kaks parandust teinud. Esimene parandus: „Need waned, kes oma last ristida soowiwad lasta, on kohustatud kuu aja jooksul pärast registreerimist lapse nime teatama.“ Panen selle paranduse hääletamisele.

(Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud.

Panen hääletamisele teise ettepaneku. Selles paragrahwis sõnade „kuu aja jooksul“ asemele panna „kuue nädala jooksul“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud. Panen hääletamisele § 13. komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 13. wastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): § 14. Kaksikute, kolmikute jne. sündimise juhtumisel kirjutatakse iga lapse kohta aktiraamatusse iseäralik akt, äratähendamisega, kes kaksikutest on warem sündinud.

J. Puss (sd.): Teen ettepaneku wiimases lauses sõna „kaksikutest“ asemele wõtta sõna „neist“.

Aruandja **L. Olesk**: Ühinen selle parandusega.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen § 14. hääletamisele. (Hääletatakse.) § 14. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** kannab ette eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 15—19.

§ 15. Leitud sündinud lapsest peab tema leidja ehk maja wõi korteri peremees, kuhu laps toodud, mitte hiljem, kui järgmisel päewal kohalikule politseile teatama.

Politsei teeb protokollid, kus üles tähendatakse aeg, koht ja asjaolud, millede juures laps leiti, lapse sugu, iseäralikud tundemärgid, kui need olemas, arwataw wanus, lapse juures leitud asjad ja dokumendid, nende sisu äramärkimisega ja nimetatakse, missugusesse asutusse ehk missugusele isikule laps antakse kasvatamiseks, kui need teada on protokollid tegemise juures.

Ühes lapsega antakse sellele asutusele ehk isikule ka kõik lapse juures leitud asjad ja dokumendid.

§ 16. Politsei protokollid põhjal seatakse kohalikus registreerimise asutuses leitud lapse kohta akt kokku, kus ära tähendatakse sündimispäewa asemel see päew, mil laps leiti, tema ligikaudne wanus, mis protokollis on üles märgitud,

samuti ka teised olemasolewad teated, mis nimetatud § 13.

§ 17. Lapse kohta, kes sündinud surnult, tehtakse ainult suremise akt.

§ 18. Lapse isa, kes on ema seaduslik abielumees, registreeritakse abielutunnistuse põhjal isaks ka sel juhtumisel, kui ta ise registreerimisele ei ilmu.

§ 19. On lapse isal, kui ka emal wõimatu isiklikult registreerimisele ilmuda, olgu kas surma, raske haiguse ehk kaugelewiibimise tõttu, siis toob lapse sündimise üle teate registreerimise asutusele mõni wanemate lähem sugulane ehk naaber, kusjuures kõik asjaolud akti sisse kantakse ja teadaandja, kui ka tunnistajad ülesantud asjaolude tõelikkuse eest oma allkirjadega wastutawad.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): § 20. Ei ole ema abielus, siis kantakse lapse registreerimise juures ainult ema akti sisse, kui isa mitte isiklikult ei ilmu ja last omaks ei tunnista.

J. Lattik (krst.): See paragrahw ei ole mitte täiesti arusaadaw, sest wõib järeldada, et kui isa mitte registreeritud ei ole, kuid siiski ilmub, siis kantakse laps tema nime peale. Kui ema ei ole mitte abielus, see on, ta on wallaline, siis kantakse lapse registreerimise juures ainult ema akti sisse. Kui nüüd ilmub isa, kes lapse omaks tunnistab, siis on registreeritud abielu kõrwal teine abielu, ja kui see isa juhuslikult abielumees on, siis tuleb nüüd weel kolmas abielu. (N a e r.) Lugupeetud rahwaesitajad! See on päris tõsine paragrahw ja ei maksa naerda. Praegumaks wa korralduse järele on nii, kui on selgeks tehtud, kes on väljaspool abielu sündinud lapse isa, siis oli sellel emal õigus nõuda, et isa saaks tõepoolest lapse isaks tunnistatud. Niisugusel juhtumisel tehti Peeterburi konsistooriumis sündinute ja ristitute raamatusse märkus, ja kui siis niisugusele lapsele ristimistunnistus wälja anti, siis lisati see märkus juurde, nii oli juriidiliselt selge, kelle laps ta oli, kuid kas sel lapsel oli õigus pärandusest osa wõtta, see küsimus oli lahtine. Kui sündinute raamatust ärakiri wälja anti, siis lisati see märkus juurde, läks aga see inimene kohtuwõimude ette mingisugust juriidilist õigust otsima, siis ei saanud ta seda mitte. Niisugusel kujul seda paragrahwi wormuleerides jääb see küsimus täiesti lahtiseks. Kas laps saab isa nime wõi ema nime ja kelle omaks

laps tunnistatakse, seda ei seleta see paragrahw mitte. See paragrahw tuleks minu arwates teisiti wormuleerida. Ma olen selle poolt, et sunnitaks seda isa, keda kätte saadakse ja kes end lapse isaks tunnistab, kõiki ülespidamiskulusid oma peale wõtma.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: See on kogu asi jata siit kodanlist wahekorda ja õigust nõuda, see paragrahw räägib ainult fakti konstateerimisest, ja mis tagajärjed sellel on, see seisab kodanlises õiguses ülewal. Selge on, et sel puhul lapse ema akti registreeritakse, kui aga isa ilmub ja lapse omaks tunnistab, sel puhul ei pruugi weel muid õigusi ette näha, wõi kui ema kohtu läheb ja nõuab, et isa last kaswataks. Muud wahekorda praegune kodanline õigus ei tunnista. Kui juhtub, et isa ja ema pärast seaduslikku abiellu astuwad, siis on lapse õigused iseenesest teada.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on faktiliseks märkuseks rhs. Lattik'ul.

J. Lattik (krst.): Tahaksin ühe küsimise komisjoni aruandjale ette panna. § 13. ei ole ära öeldud, et kui ema ühte kohta kirjutatakse, laps teise akti, kuhu see märkus tuleks kirjutada.

Aruandja **L. Olesk**: Ei saa mitte kõike üles tähendada, mis ühele wõi teisele selge ei ole. Seaduses ei ole karwa-pealseid seletusi mitte tarwis, wiimaks peab ka ära tähendama, kust tint ja paber osta tuleb.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on faktiliseks märkuseks rhs. Jans'il.

J. Jans (sd.): Siin on weel arusamatut, kelle perekonnanime laps kandma saab, see küsimus on igatahes lahtine.

Aruandja **L. Olesk**: Kodanline õigus määrab ära, kas laps isa wõi ema nime kandma saab. Meie Balti eraõigus annab väljaspool abielu sündinud lapsele õiguse, omale pärast täisealiseks saamist ise nime walida, esiotsa kannab ta ema nime.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna oleks rhs. Lattik'ul, aga et rhs. Lattik juba 2 korda on sõna wõtnud selle paragrahwi kohta, siis ei saa ta enam sõna-

õigust. Panen § 20. hääletamisele. (Hääletatakse.) § 20. on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 21—24.

§ 21. Akti põhjal annab registreerimise osakond lapse kohta isale, emale ehk nende asetäitjale sündimise tunnistuse wälja, akti ääre peal märkuste all tunnistuse kätteandmise üle allkirju wõttes.

§ 22. Aktiosakond teeb aktist täpipealse ära kirja ja saadab selle sinna arhiivosakonda, kus wanemate perekonnaregistrilt peetakse, uue lehekülje awamiseks. Arhiivosakond, saades selle ära kirja, awab jooksuas registri kõites sündinule uue lehekülje ja teeb tarwilikud sissekirjutused, ühes äranäitamisega, missuguse akti põhjal see sünnib. Akti ära kiri hoitakse arhiiwis alles, kuna talle märkus peale tehtakse, et sissekirjutus perekonnaregistrisse on tehtud. Selle järele teatab arhiivosakond aktiosakonnale, et saadud sündimiseakti põhjal on tehtud sissekirjutus perekonnaregistrisse, ära tähendades köidet ja leheküljenumbrit.

§ 23. Kui aktiosakond selle teate on arhiivosakonnalt kätte saanud, siis teeb ta sündimiste aktiraamatusse selle üle märkuse, missuguse perekonnaregistri kõites ja missugusel leheküljel on sündimine sisse kirjutatud (lisa III, märkused).

III peatükk. Abielu registreerimine.
§ 24. Abiellu astuda soowijaid ilmuwad kahe tunnistaja saatel registreerimise asutusse, teatawad juhatajale oma soowi abiellu astuda ja teewad dokumentide ning tunnistajate abil selgeks, et ei ole takistusi eeldatud abieluks.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): § 25. Abielu registreerimiseks tarwilikud dokumendid on: 1) tunnistus selle üle, et abielluastuja meesterahwas vähemalt 18 ja naisterahwas vähemalt 16 aastat wana on, 2) alaealisel abielluastujal, kes oma teguwõimes kitsendatud, tunnistus wanemate ehk eestkostja nõusolemise üle abiellu astumiseks, ehk kohaliku waestelastekohtu luba, kui wanemad ehk eestkostjad nõusolemist awaldamast keelduwad, ehk oma arwamist awaldada ei saa. Wanemad ehk eestkostjad wõiwad oma nõusolemist ka registreerimise asutuses anda, 3) tunnistus selle üle, et abielluastuja weel abielus ei ole ehk et abi-

elu surma ehk kohtuotsuse läbi lõpetatud on, 4) tunnistus selle üle, et abielluastujate alalises elukohas ehk neis kohtades, kus nad vähemalt wiimase kuue kuu jooksul on elanud, nende soowi üle abiellu astuda kuulutus registreerimise asutuses 10 päewa jooksul wälja pandud, maha arwatud hädalised juhtumised, sarnane tunnistus ei tohi wanem olla kui 6 kuud. Kui abielluastuja wäljamaal on elanud, siis peab wäljamaal olewates elukohtades kuulutus abielluastumise üle kohalikus ajalehes ülemalnimetatud tähtajal abielu registreeriwa asutuse poolt abielluastuja kulul ilmunud olema; 5) abielluastuja wäljamaalane peab tunnistuse ette panema, et tema kodukoha seaduste järele tema abiellu astumiseks takistusi ei ole.

J. Puss (sd.): Ma tahtsin küsimise ette panna. Siin räägitakse, et kuulutus pannakse wälja 10 päewa jooksul. Kas komisjoni aruandja ei annaks selle kohta seletust, kelle poolt?

Aruandja **L. Olesk**: Kuulutus pannakse wälja registreerimise asutuse poolt.

J. Puss (sd.): Ma teen soowiawaduse, et see teisiti redigeeritaks, kuidas seda tehakse. Wõib ette tulla, et mõni teisele tahab paha nalja teha.

K. Inglis (sd.): Teen ettepaneku, et abielluastujatel peab arstitunnistus ette näidata olema, et neil külgehakkawaid suguhaigusi ei ole.

Kohtuminister **J. Jaakson**: Punkt 3. tuleks teisiti redigeerida: „surma wõi seadusjõusse astunud kohtuotsuse läbi“. Ka punkt 4. tuleks ümber redigeerida, tuleks ära tähendada, kelle poolt see kuulutus peab wälja pandama; mõte peaks küll see olema, et kuulutuse peab wälja panema registreeriwa asutus, kus abielluastujad elawad, kui abielusõlmimine sünnib mitte selles registreerimise asutuses, kus abielluastujad elawad, peab tunnistus siiski näidata olema wiimase registreerimise asutuse poolt. Siis on siin kuulutuse wäljapanemise tähtaeg liig lühikene wõetud — 10 päewa; harilikult on see pikem, nimelt 3 nädalat. Punkt 5. tuleks nii redigeerida, et ainult need wäljamaalased, kes vähem on meie juures elanud, kui 1 aasta, peawad tunnistuse ette panema, teiste wäljamaalaste kohta, kes rohkem kui aasta siin on elanud, wõib see ära jääda.

H. Leesment (krst.): Teises punktis on tähendatud, et „alaealised abiellu astuda tahtjad „kes oma teguwõimes kitsendatud, tunnistuse wanemate ehk eestkostja nõusolemise üle abiellu astumiseks peawad ette näitama, ehk kohaliku waestelastekohtu luba, kui wanemad ehk eestkostjad nõusolemist awaldamast keelduwad ehk oma arwamist awaldada ei saa.“ Minu arwamise järele ei ole see punkt wastuwõetaw, siin tuleb lõppudelõpuks nii wälja, et abielluseadust tarwis ei olegi, — ta oleks ülearune, kui meie ette kujutame, et 18-aastane noormees ja 16-aastane pika, kelle wanemad abiellu astuda neid ei luba, ometi tahawad seda teha ja waestelastekohtu poole pööravad ja loa saawad. Wanemad tunnewad neid paremini, kas nad kehaliselt ja waimliselt wälja arenenud on. Küsimus on nüüd selles, kas on siin huwitatud riik sellest, et niisugused noored inimesed abiellu astuwad; mina arwan et ei, riik tahab tugewaid teguwõimsaid inimesi, ja millega annab niisugune noor abielluastujate paar riigile kindlustust, et tõesti riigi huwid täidetud saaksid. Noored inimesed on oma elus, nagu juba tähendatud, niisugused, et neil järeltulewa soo wastu weel huwitust ei ole, ja kes annab kindlustuse, et need noored isad ja emad tulewast sugu terwena edasi annawad? Nad ei ole isegi weel wälja arenenud ja ei wõi ka nende lastest seda loota. Peale selle, niipalju kui mina oma tööpõllul igapäew niisuguste küsimustega kokku puutun, pean tunnistama, et praegusel majanduslikult raskel ajal küll kõiksugustel põhjustel tahetakse abiellu astuda, kuid ainult mitte selleks, et lapsi saada. Seda olen ma oma elupraktikast tähele pannud. Nii siis, mis wõidab sel juhtumisel riik? Mina arwan, et mitte midagi. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Rääkige kõwemini, ei ole midagi kuulda!) Ma ei wõi sinna midagi parata, et ma oma häält kõwemaks teha ei saa. Mina arwan, et riik ei wõidaks niisuguse noorte abiellu kaudu mitte midagi, ja kui sünniwad lapsed sellest abiellust, siis ütlen ma, ei saa seda kuidagi põhjendada, et need lapsed eluwõimsad oleksid, ja teiseks peawad emad ennast ohwerdama, abiellus olles. Niisugused noored abiellupaarid ei jõua last üles kaswatada, nad ei jõua nii palju teenida, et nad last üles kaswatada wõiksid, tähendab nad on sunnitud asja nii kaugele wiima, et lapsi sugugi ei ole, ja noore ema terwis igatahes kannatab

selle all; kuid peale selle on weel teine kartus, nimelt wõib juhtuda, et mõni noor inimene rekordi tahab sellega üles seada, kui mitu korda ta ühe aasta jooksul wõib abiellu astuda. Talle jääb wõimalus täna ennast registreerida lasta, wõib abiellu astuda, wõib jälle lahutada ja ühe kuu wõi kahe pärast uuesti abiellu astuda, nii wõib wiimaks sellest spordi teha. Mina arwan, et selles asjas riik peab takistust tegema. Nimelt, et ta oma poolt ette paneb, et kui wanemad wõi eestkostjad kahe aasta jooksul oma nõusolemist awaldamast keelduwad, et ainult siis oleks waestelastekohtul õigus seda lubada. Siis oleks ka vähemalt meeski juba 20 a. wana, sellega siis juba täis-

(Juhatama hakkab esimees **A. Rei**.)

J. Seljamaa (töer.): § 25. kohta on rahwaesitajate poolt mitmed ettepanekud tehtud. Mina isiklikult leian, et selle paragrahwi juures mitmed puudused on ja praegu teisel lugemisel Asutawal Kogul on raske neid puudusi parandada. Meie juba tegime otsuseks ühe paragrahwi ettepannud parandustega komisjoni tagasi anda, ja ma teen samasuguse ettepaneku § 25. kohta, ta kõigi sisseantud parandustega uuesti komisjoni tagasi anda ümbertöötamiseks ja Asutawale Kogule ettepanemiseks.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Ma toetan seda ettepanekut sellepärast, et selle paragrahwi ümberkirjutamise juures on üks tähtis osa wälja jäänud, nii et see paragrahw on puudulik.

Juhataja A. Rei: Panen rhs. Seljamaa ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 26. ja 27.

§ 26. Registreerimise asutts peab abielluastumise kohta käiwa kuulutuse wälja panema 24 tunni jooksul soowiawaldusest arwates.

§ 27. Abielluastujad annawad oma allkirja, et nende wahel sugulust ega hõimlust ei ole, mis abielluastumist takis-

tawad; selle allkirja sisu õigust peawad kinnitama oma allkirjaga kaks tunnistajat.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 28. Abielu on keelatud: 1) sugulaste wahel ülenewal ja alanewal astmel; 2) täiswendade ja -õdede ning poolwendade ja -õdede wahel, wõõrasisa ja wõõrastütte, wõõrasema ja wõõraspoja, õdedel ja wendadel, oma õdede ja wendade lastega, olgu sugulus abieluline wõi wäljaspool abielu ja isikutel, kes juba abielus on.

H. Leesment (krst.): Teen ettepaneku, juurde lisada „alg- ja keskkooli õpilastel“. (K. Päts, maal: Üliõpilastel ka.)

Kohtuminister J. Jaakson: Teises reas on wäikene wiga „ülenewal ja alanewal astmel“, peaks wist olema „joonel“.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Ma ühinen kohtuministri poolt tehtud parandusega. Mis aga puutub rhs. Leesment'i paranduse kohta, siis ei leia ma seda wõimaliku olewat wastu wõtta.

Juhataja A. Rei: On tehtud kaks ettepanekut, esimene on kohtuministri poolt teises reas sõna „astmete“ asemele „joonel“ panna. Selle ettepanekuga on ühinenud aruandja. Teiseks on rhs. Leesment'i poolt ettepanek tehtud lisada sellesse paragrahwi sõnad „alg- ja keskkooli õpilastel“. Esimese ettepanekuga on aruandja ühinenud, siis tuleb hääletamisele rhs. Leesment'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Leesment'i ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 28. ühes kohtuministri ettepanekuga. (Hääletatakse.) § 28. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 29. Abielunaine ei tohi enne 10 kuud pärast abielu lõppemist uude abiellu astuda ilma kohaliku waestelastekohtu lubata.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 29. wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 30. Abielluastuja, kellel endisest abielust alaealisi lapsi on, ei tohi enne uude abiellu

astuda, kui ta kohaliku waestelastekohtu poolt tunnistust ei ole saanud, et ta oma waranduslikud wahekorrad endisest abielust lastega ära on õiendanud seaduses ettenähtud korras.

Kohtuminister J. Jaakson: Arwan kohasema olewat § 30. sõnade „ära on õiendanud“ asemele „ära on korraldanud“ panna.

Juhataja A. Rei: Kohtuminister on paranduse teinud, millega aruandja ei ühine. Panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 30. parandatud kujul wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 31. Akti kirjutatakse üles: 1) akti järjekorra number ja registreerimise aeg; 2) abielluastujate nimed, wanus ja alatine elukoht; kas on mõlemad pooled alles wäljalise põlwes wõi lesed, ehk eelmisest abielust lahutatud, kusjuures ära märgitakse ettetoodud tunnistused; ka see, kas on mõlemad pooled õigus- ja teguwõimelised; wastaskorral sellekohased lahutus-tunnistused ehk isikute nimetus, kes isiklikult on ilmunud ja luba annawad; 3) tunnistajate nimed ja elukohad.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 31. wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 32. On akt walmis, siis loeb registreerimise asutuse juhataja ta ette abielluastujatele, tunnistajate, teatud kordadel ka wanemate ehk eestkostjate juuresolekul. Selle järele küsib ta järgimööda, esiteks peigmeelt: „peigmees (nimi ja perekonnanimi), kas on teil kindel waba tahtmine abielu sõlmida oma pruudiga N (nimi ja perekonnanimi)?“ Siis samuti pruudi käest: „pruut N (nimi ja perekonnanimi), on teil kindel ja waba tahtmine abielu sõlmida oma peigmehega N (ees ja priinimi)?“ — Mõlema poole käest jaatawat wastust saades awaldab ta: „seaduse nimel kuu-lutan teid abikaasadeks“. Siis laseb ta esiteks mõlemad pooled akti alla kirjutada, selle järele kirjutawad alla alaealiste abielusõlmijate wanemad wõi eestkostjad, siis tunnistajad ja wiimaks asutuse juhataja.

Sõlmitud abielu üle antakse abikaasadele tunnistused.

Tunnistuse kawa w. lisa VI.

M. Käbin (töer.): Teen ettepaneku sellest paragrahwist kolmas rida sõnades „selle järele küsib“ kunni „teid abikaasadeks“ wälja jätta ja paragrahw redigeerida järgmiselt: „On akt walmis, siis loeb registreerimise asutuse juhataja ta ette abielluastujatele, tunnistajate, teatud kordadel ka wanemate ehk eestkostjate juuresolekul. Peale abielluastujate nõusoleku awaldamist laseb ta mõlemad pooled akti alla kirjutada. Selle järele kirjutawad alla alaealiste abielusõlmijate wanemad wõi eestkostjad, siis tunnistajad ja wiimaks asutuse juhataja.

Sõlmitud abielu üle antakse abikaasadele tunnistused.

Tunnistuse kawa w. lisa VI.“

J. Lattik (krst.): Mina tunnistan ja toetan eelkõneleja ettepanekut ja usun, et lugupeetud komisjoni aruandja siin minuga ühes nõus on, ehk meie küll nii harwa ühes nõus suudame olla, sest tema on kangesti iga asja wastu, mis kiriklikku maiku kannab, ja see küsimine ja kostmine siin paragrahwis on kirikust sõna sõnalt kopeeritud. Mispärast seda küsimust siin ette tuua? Ei küsita kunagi kui kaubalepingut tehakse, et kas see ja see on sellega nõus, waid kirjutatakse lihtsalt alla ja peaasi on, et pea oma sõna, ja ma usun, et seal uues abielus ka palju ilusam ja kenam oleks, kui kõik kiriklikud küsimised, millega komisjoni aruandja nõus ei ole, wälja jäetakse ja temale täiesti ilmalik laad antakse. Peaks see ettepanek, mida mina toetan, vähemuse saama, siis teen paranduse § 32 juurde, et abieluakt ei ole mitte sunduslik ja soowijad wõiwad ka kiriklikult laulatada lasta. Wiimased on kohustatud kuu aja jooksul oma laulatusest teatama.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Mis selle paragrahwi wormuleerimisse puutub, siis arwan, et kirik on need küsimised ja kostmised wanast Rooma õigusest wõtnud ja mitte Rooma õigus kirikult, kuid see küsimus ei ole tähtis. Härra Lattik'ü poolt tehtud ettepaneku kohta ütlen, et komisjon ei ole mulle mitte selle kohta ettekirjutusi andnud, ja mina sellega ühineda ei saa.

Juhataja A. Rei: Käesolewa paragrahwi kohta on tehtud ettepanek rhs. Käbin'i ja rhs. Lattik'ü poolt. Kui rhs.

Käbin'i ettepanek ei peaks wastu wõetud saama, siis tuleb hääletamisele rhs. Lattik'ü ettepanek. Rhs. Käbin'i ettepanek seisab selles, et wälja jätta kolmandast reast laused alates sõnades „selle järele küsib“ kunni „teid abikaasadeks“ ning paragrahw järgmiselt redigeerida: „On akt walmis, siis loeb registreerimise asutuse juhataja ta ette abielluastujatele, tunnistajate, teatud kordadel ka wanemate ehk eestkostjate juuresolekul. Peale abielluastujate nõusoleku awaldamist laseb ta mõlemad pooled akti alla kirjutada. Selle järele kirjutawad alla alaealiste abielusõlmijate wanemad wõi eestkostjad, siis tunnistajad ja wiimaks asutuse juhataja.

Sõlmitud abielu üle antakse abikaasadele tunnistused. Tunnistuse kawa w. lisa VI.“ Kes on rhs. Käbin'i ettepaneku poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Käbin'i ettepanek wastu wõetud.

Rhs. Lattik'ü ettepaneku hääletamisele panemise wajadus langeb ära. Kes on § 32. wastuwõtmise poolt ühes rhs. Käbin'i ettepanekuga? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 32 wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk: Järgnewate §§ 33., 34. ja 35. kohta on mul isiklikult ette tuua, et nad juhuslikult siia on sattunud ja registreerimise juures tarwilikud ei ole, waid nad on kodanlise õiguse määruised. Abielluastumise juures ei ole neid paragrahwe tarwis, aga mis abielu lahutusse puutub, siis registreerimise asutus abielu ei lahuta. Panen ette §§ 33., 34. ja 35. wälja jätta.

Juhataja A. Rei: Komisjoni aruandja on ettepaneku teinud §§ 33, 34 ja 35 wälja jätta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 36—40.

§ 36. Aktiosakond saadab abielu registreerimise aktist täpipealse ärakirja arhiivosakonda, kus perekonna registreerimise kumbagi abikaasa leheküljel wastaw märkus sisse kantakse. Pärast mainitud märkuse sissekirjutamist perekonna registreerimise saadab arhiivosakond wastawale aktiosakonnale selle kohta teate, mis omakord ära märgitakse abielu registreerimise aktis.

IV peatükk. Suremistest registreerimine. § 37. Iga surmajuhtumise ja iga surnukeha leidmine peab kolme päewa jooksul registreerimiseks teada antama.

§ 38. Surmajuhtumisest teatawad wastawale registreerimise asutusele surnu isiku lähemad sugulased ehk kui neid ei ole, siis selle korteri ehk maja peremees, kus surnu elas; ehk selle asutuse (haigemaja, waestemaja, warjupaiga, kaswatuskoha, wangimaja jne.) ülemus, kus surm järgnes. Isik, kes surnukeha leidis, annab aja wiitmata sellest teada wastawale politseiwoimule, kes teeb asja kohta otsekohe protokoll, mille ärakiri saadetakse wastawale registreerimise asutusele surma registreerimiseks.

§ 39. Ülesandmise ehk politsei protokoll põhjal seatakse kokku suremise akt, kus üles tähendatakse: 1) surnu nimi, 2) wanus, 3) alatine elukoht, 4) suremise koht, 5) suremise aeg ja 6) arwataw surma põhjus.

Aktile kirjutawad alla suremise teadaandjad ja registreerimise asutuse juhataja.

Suremise akti kawa w. lisa VII.

§ 40. Aktist saadetakse täpipealne ärakiri, perekonna registrisse sissekirjutuse tegemiseks, wastawasse arhiiwosakonda § 12 ettenähtud korras.

A r u a n d j a **L. Olesk** (loeb): § 41. Suremise registreerimise kohta antakse teadaandjale surmatunnistus matmise toimetamiseks.

Isik, kelle walwe all surnuaed seisab ja kelle lubaga matmine sünnib, peab ühe nädala jooksul arwates matmise päewast, aktiosakonda teate saatma selle üle, kus ja millal surnu maeti. Selle teate põhjal tehtakse wastaw märkus suremise akti juurde.

J. Lattik (krst.): Teen ettepaneku § 41 teine osa wälja jätta, nimelt: „Isik, kelle walwe all surnuaed seisab ja kelle lubaga matmine sünnib, peab ühe nädala jooksul, arwates matmise päewast, aktiosakonda teate saatma selle üle, kus ja millal surnu maeti. Selle teate põhjal tehtakse wastaw märkus suremise akti juurde.“ Leian, et see täiesti üleliigne on, ei saa eraisikut kohustada, et ta neid teateid peab andma. Surmatunnistuse wäljaandmine ei ole suure tähtsusega, wõib olla, et meil tulewikus krematooriumid saawad olema. Kui inimene on surnud ja see on kindlaks tehtud, siis ei ole

selle tunnistuse wäljaandmisel tähtsust. Isikud, kes selle tunnistuse peaksid wälja andma, see tähendab surnuaiawahid, need peawad suremistest registreerimise asutusega korrespondeerima hakkama. Minu tundmise järele ei ole selle paragrahwi teisel osal mingisugust tähendust. Ilma loata ei saa praegugi mätta, kus äkiline surm on ette tulnud ehk keegi kurja käe läbi on otsa saanud.

J. Puss (sd.): Teen ettepaneku selle paragrahwi teises osas sõna „isiku“ asemel „asutus“ wõtta.

A. Oinas (sd.): Leian tarwilikuks mõne sõna rhs. Lattik'u ettepaneku wastu rääkida. Iseenesest paistab see ettepanek süütu ettepanek olewat, aga tõelikult ei ole see asi mitte nii süütu. Rhs. Lattik'ul wõiwad kõigeparemad arwamised olla, kuid kui meie selle osa ära kustutame, siis awaneb wäraw selleks, et kirik matmise juures oma mõju maksma paneb.

J. Lattik (krst.): Mina pean wastama, et see wasturääkimine ka wäga ilmasüüta on, sest mis kirikumõju häwitamine see on, kui siin see paragrahw sisse jääb. Siin ei ole kirikuga üldse midagi tegemist. Ma waidlen selle wastu, et sunnitakse üht eraisikut korraga korrespondeerima, pütsarit peale panema, tunnistusi wälja andma, mida tahetakse surnuaiawahti panna tegema. Meie surnuaedade korraldus on kirikute käes, ja ma usun, et meil asutatakse ka surnuaiad, mis mitte kirikute käes ei ole ja mis seisawad omawalitsuste wõimu all ja on nende jaoks, kes oma perekonnaelu kiriklikult ei korralda. Kes on aga surnuaia juures see isik, kes siin hakkab korraga riigiasutustega, see tähendab registreerimisebürooga kirju wahetama? Ma ei leia mingisugust põhjust niisuguse protsessi üleswõtmiseks. Mis aga kirikumõju häwitamisesse puutub, siis ütlen ma teile niipalju, et see kõik seda mitte ei häwita.

J. Wain (sd.): Käesolew paragrahw on üldse segane. Kui meie jätame wõimaluse kiriklikke talitusi abielu juures toimetada, siis loomulikult tahetakse seda ka matmise juures jätta. Nüüd aga nõutakse asutustelt, kus inimene maetud sai, tunnistust. Meie oma seaduse järele jätisime kirikuaiad koguduste kätte ja loomulikult ei saa peale koguduse keegi teine seal rewisjoni teha ja tunnistust wälja wõtta. Meie wõime asutada teised sur-

nuaiad, kus siis niisugust tunnistuste väljandmist korraldada saab. Kuid siis tärkab küsimus, kas kirikuõpetajad hakkavad neis ilmalikkudes aedades matmas käima. Kui kiriku ja riigi wahekord terawaks läheb, nagu ta mõnes riigis läinud on, siis on väga võimalik, et kirik võib keelduda tunnistusi välja andmast nende surnute kohta, kes tema surnuaias maetud. Muidugi ei lase riik ka waimulikke oma surnuaeda. Nii et see paragrahw praeguse käsituse juures võib palju segadusi tuua. Ma teen ettepaneku ta komisjoni tagasi anda.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Niihästi härra Lattik'u, kui ka härra Wain'i poolt ettetoodud põhjendused ei ole küllalt mõjuwad, et see paragrahw üldse välja jätta wõi komisjoni tagasi anda. Surnumatmine ei ole mitte ei koguduse ega eraisiku eralõbu, waid teatawas mõttes ühiskondlik kohustus. Surnuid peab matma, wõi ära häwitama. Ka ei ole surnuaiad igalpool mitte sugugi koguduste omandus. Tallinnaski on surnuaedasiid, mille maad, linnamaad, koguduste käes tarwitada ja väga mitmel pool niisamuti. Kogudustel on siamaale see ülesanne olnud, et surnuaedades korda pidada. Nad on seda sagedasti teatawaks sissetulekuallikaks teinud. Ma usun, meil ei ole põhjust öelda, et ühed surnud kõlbawad aeda ja teised aia taha, nagu see meil kahjuks riiklikus elus praktiliselt läbi on wiidud, et mõned aia taha maetakse. Kui on üks koht määratud, kuhu inimene maetakse, siis woiwad sinna ka kõik inimesed maetud saada ja peawad ka seda uue korra järele. Praegu ei registreerita seda kirikuraamatus üldse mitte, kas inimene maetud on wõi ei, mis aga iseenesest tähtis on, et ka tagantjärele konstateerida saab, kas ja kus keegi maetud on. Need teated, mis kiriku wõi matmispaiga juures peetakse, peawad registreerimise ametisse saadetud saama, ja et riigil õigus on seda kohustust matmise asutuse eest hoolekande asutuse peale panna, selle kohta ei saa mingisugust kahtlust olla. Kui sellega mingisugused kulud on ühendatud, kas postikulude wõi paberikulude näol jne., siis peab kõiki neid kulusid kandma. Kuidaswiisi neid kulusid kaetakse, see ei ole mitte otsekohe registreerimise asutuse asi, aga et see otstarbekohane ja tarwilik on, selle wastu ei saa keegi waielda.

Juhataja A. Rei: Panen rhs. Wain'i ettepaneku, see paragrahw komisjoni tagasi anda, hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Wain'i ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rhs. Lattik'u ettepaneku, mille järele otsustatakse, kas rhs. Puss'i ettepanek hääletamisele tuleb wõi ei. Komisjoni aruandja on rhs. Puss'i ettepanekuga ühinenud, sellepärast tuleb hääletamisele ainult rhs. Lattik'u ettepanek. (Hääletatakse.) Rhs. Lattik'u ettepanek on 32 häälega 24 wastu tagasi lükatud. § 41 tuleb hääletamisele rhs. Puss'i parandusega. (Hääletatakse.) § 41 on parandatud kujul nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 42. Surnukstunnistatud isikute kohta seatakse aktiosakonnas suremise akt kokku, sellekohase kohtuotsuse põhjal. Kui kohtu uue otsuse järele surnukstunnistamine ümber lükatakse, siis tehakse sellekohane märkus aktiraamatusse ja perekonna registrisse.

Kohtuminister J. Jaakson: Panen ette § 42. sõnade järele „sellekohase“ juurde lisada „seadusjõusse astunud kohtuotsuse põhjal“.

Juhataja A. Rei: Kohtuminister on § 42 juurde paranduse teinud, millega komisjoni aruandja ühines. Hääletamisele tuleb § 42 ühes parandusega. (Hääletatakse.) § 42 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): V peatükk. Walwekord registreerimise asutuse üle. § 43. Ülewalwe ja kaebe korras alluwad registreerimise asutused rahukogudele, kuna aktiosakondi ka kohalikud rahukohtunikud vähemalt ükskord aastas peawad põhjalikult rewideerima.

A. Oinas (sd.): Teen ettepaneku pealkirja muuta järgmiselt: „Registreerimise asutuste walwe ja aktide parandamise kord“. See wastaks rohkem sisule.

Aruandja L. Olesk: Ma leian, et aktide parandamine walwekorraga ühendatud on ja walwekorra mõiste alla käib.

Kohtuminister J. Jaakson: Leian ka, et aktide parandamise kord nendes paragrahwides mitte ära tähendatud ei ole ja sellepärast ei tuleks peal-

kirjas seda mitte kirjutada. On öeldud, kellele see parandamine allub, aga kuidas seda läbi wiia, seda ei ole tähendatud. Öeldud on, et allub rahukogudele, aga kuidas seda toimetatakse, selle kohta siin määrusi ei ole.

A. Oinas (sd.): Wabandage, siin ei ole selle korra kohta määrusi ette nähtud ja tulewad wastawad eeskirjad maksma panna, kuidas parandamist läbi wiia, — küll on aga ära tähendatud, missugustele asutustele allub aktide parandamine ja sellekohaselt tein ma oma paranduse.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Minu arwamise järele on see parandus wastuwõtmatu.

Juhataja A. Rei: Käesolewa peatüki kohta on rhs. Oinas ettepaneku teinud pealkiri järgmiselt redigeerida: „Registreerimise asutuste walwe ja aktide parandamise kord.“ Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Kes on § 43 wastuwõtmise poolt sel kujul, nagu ta eelnõu redaktsioonis ette on kantud? (Hääletatakse.) § 43 on nähtawa enamusega wastuwõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 44. Aktiraamatusse ehk perekonna registrisse tehtud sissekannet ei tohita parandada ehk muuta teisiti, kui ainult seadusjõusse astunud kohtuotsuse järele.

Põhjeneb wiga awaliku tähelpanematus ehk eksimise peal, siis wõib registreerimise asutus ise selle oma äranägemise järele parandada ülewälwe kohtu lubaga.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) § 44 on nähtawa enamusega wastuwõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 45. Palwed perekonnaaktides ilmsikstulnud eksituste ja wigade parandamise üle antakse hoiukohtu korras sellele rahukogule, kelle ringkonnas asub registreerimise osakond, kus raamatud parandust nõuawad.

Kohtuminister J. Jaakson: Teen ettepaneku selles paragrahwis wälja jätta sõnad „hoiukohtu korras“, see wõiks tuua arusaamatusi, sest waidlused wõik-

sid niihästi hoiukohtu korras, kui ka nõudmise korras sündida ja nimelt hoiukohtu korras sarnasel korral, kui waidlus ei käi teatawa isiku wastu, on aga waidlus tõstetud teatawa isiku wastu, siis ei ole enam hoiukohtu kord maksew, waid harilik nõudmise kord. Millal waidlus peab nõudmise korras, millal hoiukohtu korras tõstetud saama, sellekohased määrused tuleksid kohtupidamise seaduses wälja anda.

Juhataja A. Rei: Komisjoni aruandja ühineb selle ettepanekuga. Panen § 45 ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 45 on nähtawa enamusega wastuwõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 46. Kohus wõib, kui talle palwe perekonna seisuga kirjade parandamise üle on otsustada antud, oma äranägemise järele kohtuistungule kutsuda ühes palujaga ka teisi huwitatuid isikuid.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 46 wastuwõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 47. Rahukogu otsuste peale aktide parandamise asjus lubatakse edasikaebtusi era-kaebtuste korras.

Kohtuminister J. Jaakson: Mina leian, et see paragrahw siin täiesti asjata on, need määrused tulewad iga tahes seadusesse üles wõtta, kuna edaspidine kord tuleb ära määrata kohtupidamise korras.

Juhataja A. Rei: Panen kohtuministri ettepaneku, millega komisjoni aruandja on ühinenud, hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud § 47 wälja jätta.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 48. Lõpuliku otsuse, mis on tehtud registreerimise asutuses aktiraamatusse sissekantud akti parandamise kohta, annab kohus teada isikule ehk asutusele, kes raamatuid peab, selle jaoks, et raamatutes wastawates paragrahwides parandus tehtaks.

Kohtuminister J. Jaakson: Teen ettepaneku sõnade „lõpuliku otsuse“ asemele wõtta „seadusjõusse astunud kohtuotsuse“.

Juhataja A. Rei: Kes on § 48 wastuwõtmise poolt ühes kohtuministri pa-

randusega, millega komisjoni aruandja on ühinenud? (Hä äletatakse.) § 48 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk: Mina panen Asutawale Kogule ette sellele seadusele weel üks peatükk juurde lisada, milles ainult üks paragrahw oleks. On terwe rida asju, mis maksmapanemise seaduse järele wõiwad korraldatud saada, tähendada tuleks, kunas see seadus maksma hakkab ja missuguseid eelalitusi selle juures teha tuleb. Paragrahw, mis ma soowitaksin juurde wõtta, oleks järgmine: „VI peatükk. § 49. Käesolew seadus hakkab maksma tähtajal, mis iseäralikus maksmapanemise seaduses määratakse.“

J. Jans (sd.): Mina arwan, et oleks ülearune seadust weel wälja andma hakata, arwan et sellele seadusele wõiks juurde lisada paragrahwi, mis selle maksmapanemise korra lähemalt ära tähendaks. Teen ettepaneku järgnew lisaparagrahw sellele seadusele juurde lisada: „Perekonnaseisu seadus hakkab maksma 1. jaanuarist 1921. a., mis ajaks wastawad asutused selles seaduses ettenähtud ametnikud peawad ära walinud ja tarwilikud raamatud muretsenud olema. Sennised asutused ja ametnikud, kes registreerimist toimetasid, saadawad peale nimetatud tähtaja oma käes olewad nimekirjad ja teised registreerimisesse puutuwad raamatud wastawa kogukonna arhiwosakonna kätte.“

Sellega oleks kõik see maksmapanemise kord ära tähendatud. Mis terminisse puutub, kas 1. jaanuarist seda maksma panna wõi mitte, selle üle wõib waielda, aga kohtuminister oli arwamisel, et nii pikk tähtaeg oleks umbes otstarbekohane, et selleks ajaks saaksid ka asutused walitud, kes registreerimist toimetama peawad. Niisama saaksid ka raamatud muretsed. Kui aga see seadus lastakse harilikus korras maksma hakata, see tähendab „Riigi Teatajas“ wäljakuulutamise päewast, siis sennised registreerimise asutused enam seadusjõulisi abielusid registreerida ei wõi, kuna aga uusi waheasutusi weel ei ole, ja sellepärast teen ma ettepaneku, enneloetud paragrahw wastu wõtta.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Mina kardan, et ühe paragrahwiga meie sellest kü-

simusest üle ei saa, siin on terwe rida asju, mis korraldatud peawad saama, mis ulatawad protsessidesse, wõiwad isegi kodanlisse õigusesse ulatada, mis üksikute asutuste korraldamist nõuawad, ja ühes paragrahwis seda kõik ära öelda ei saa. 1. jaanuarist maksma wõiks see ju hakata, seda wõiks ehk seaduse lõpuliku wastuwõtmise juures ülemineku-wormelina teha, et selleks tähtaeg määratakse. Soowitaw igatahes on, et see seadus 1. jaanuarist 1921. a. maksma hakkaks.

J. Jans (sd.): Soowitan seda paragrahwi ka komisjoni tagasi anda, et seda küsimust komisjonis läbi arutataks.

Juhataja A. Rei: Rhs. Jans'i poolt on ettepanek tehtud lisaparagrahw anda komisjoni läbiwaatamiseks. Selle ettepanekuga on komisjoni aruandja ühinenud. (Hä äletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Sellega on see seaduseelnõu II lugemisel wastu wõetud peale kolme paragrahwi, mis komisjoni läbiwaatamiseks on antud.

6. Rhs-te K. Ast'i, J. Jans'i ja J. Wain'i arupärimine Wabariigi Walitsusele raudteetariifi tõstmise kohta.

Enne järgmise päewakorra-punkti juurde üleminekut loen tarwilikuks teatada, et Asutawa Kogu juhatusesele on tulnud arupärimine rhs-te Ast'i, Jans'i ja Wain'i poolt raudteetariifi tõstmise kohta. On tehtud ettepanek see arupärimine kohe päewakorda üles wõtta. Kas soowitakse selle ettepaneku kohta sõna wõtta? Sõnasoowijaid ei ole, panen hääletamisele. (Hä äletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Palun sekretääri arupärimine ette kanda.

Sekretäär H. Raudsepp (loeb): Asutawale Kogule. Wabariigi Walitsuse poolt on kõiki raudtee weohindu mitmekordselt tõstetud. See korraldus käib ka reisijate kohta, misjuures võimalikuks on leitud sõidupiletite hinda kunni 400% wõrra kõrgendada.

Sarnane ülisuur weotariifi tõstmine toob kahtlemata kõigi turul leiduwate tarbeainete äkilise hinnatõusu kaasa, mis wäga halwasti majanduselu peale mõjuks.

Teiseks on karta, et sarnase weohinna tõstmise tagajärjel raudteede tarwitajate hulk langeb, nii et tariifi tõstmisest mitte sissetulekute suurenemist ei järgneks,

waid lausa wastuoksa — sissetulekute vähenemist peab kartma.

Neil põhjustel on meil au Asutawale Kogule ette panna walitsuse poole järgmise arupärimisega pöörata:

1. Kas on walitsus ette näinud kõike neid võimalikke tagajärgi, mida sarnane suur raudtee weohinna tõstmine kaasa toob?

2. Kui on, mida kawatseb walitsus selleks ette wõtta, et turuhindade tõusu ära hoida?

Seda arupärimist palume rutuliseks tunnistada ja tänase koosoleku päewakorda wõtta. 1. juunil 1920. a. K. Ast, J. Jans, J. Wain.

Teedeminister **E. S ä k k**: Ausatud Asutawa Kogu liikmed! Meie raudteede ainealine seisukord on järgmine kindlate andmete järele, mis meil jaanuari- ja weebruarikuu kohta olemas on: piletite eest on saadud $2\frac{1}{2}$ miljonit, pagaasiweo eest $\frac{1}{4}$ miljonit, kaubaweo eest 2 miljonit, sõjawäewedu ja mitmesugused muud sissetulekud — $\frac{1}{4}$ miljonit. Üldse on kokku sissetulek ühe kuu kohta 5 miljonit. Need on siis tulud. Kulud aga on ühe kuu kohta järgmised: palk 6—7 miljonit, liikumisabinõude parandamine — $1\frac{1}{2}$ miljonit, materjal — $1\frac{1}{2}$ miljonit, küte — 5 miljonit. Kokku $14\frac{1}{2}$ miljonit. Seega on puudujääk iga kuu jooksul 9,5 miljonit. Selle aja jooksul on kulud weel suuremaks kaswanud. Palgad on tõusnud 60%. 1. märtsil tõsteti palgad 30% ja 15. mail weel 30%, kokku 60%. Praegu teewad palgad wälja 10—11 miljonit. Liikumisabinõude parandamine on tõusnud kõige wähemalt 50%, niisamuti ka küttematerjal. Kokku on praegused wäljaminekud kuus umbes $22\frac{1}{2}$ miljonit. Kui nüüd oletame, et tulud on praegusel käesolewal ajal umbes 20% kaswanud, seega kuus 6 miljonit, siis tuleb meil defitsiit umbes 17 miljoni ümber. Nagu näha on see defitsiit suur ja wäljaminekud palju kaswanud, iseäranis kõrgete palkade poolest. Teiseks ei tohi meie unustada, et meil ka weel peale palkade erakorralisi wäljaminekuid on. Selle aja sees on terve rida parandusi ette wõetud. Meie saime Saksa okupatsiooni ajal täiesti purustatud wedurid, tol ajal oli neid umbes 20. Käesolewa ajani oleme meie parandanud umbes 45 wedurit ja kõik Tallinnas olewad wabrikud on selle töö kallal ametis ja parandamine kestab ka praegu edasi. Muidugi harilikul ajal on ka parandusi, kuid see protsent ei ole mitte nii

suur, kui meil praegu. Peale wedurite ja wagunite paranduse on meil weel terve rida sildu parandada, ja need tööd kestawad praegu edasi. Praegu on meil ära parandatud 66 silda; muidugi harilikul ajal ei oleks nende parandamine pooltki nii kulurikas, peale selle on weel terve rida hoonete parandusi ette wõetud. Peale selle on weel mitmesuguseid erakorralisi wäljaminekuid paranduste näol. Meie peame sellega rehkendama, et kuigi defitsiit suur on, et meie aga sealjuures loome teatawaid wäärtusi tulewiku tarwis. Meie teame, et meie raudtee seisukord aineliselt sugugi hiilgaw ei ole, aga tehniliselt on wõrdlemisi heas seisukorras. Mis puutub meie sissetulekusse, siis pean tähendama, et see vähene on ja seda wõib seletada sellega, et meie praegune wedu raudteel on wäike, nii et raudtee ei suuda ennast ära tasuda. Kaubawedu on meil wõrdlemisi wäike ja reisijateweost saame meie rohkem sissetulekut kui kaubaweost, kuna aga harilikult kaubawedu 2—3 korda suurem peaks olema. Meie sisemine tööstus on alles wäikene ja sellepärast seisab meie terve raudtee tulewik transiitweos, ja meie ei wõi praegu sugugi selle peale rehkendada, et raudtee ennast wedudega ära tasub. Olgu kuidas on, aga meie näeme, et defitsiit on seitseteist miljonit suur ja kuidas seda defitsiiti katta? Esiteks tulewad parandada teatawas mõttes raudtee sisseseaded, kord organiseerida, teenijatearw vähendada, nagu sellest juba ajalehtedes juttu on olnud. Selles mõttes on katsutud abinõusid leida, kus wähegi võimalik, kuid nüüd, kus meil on 8-tunniline tööpäew maksma pandud, ei suuda meie oma ametnikkude arwu mitte nii kaugele wiia, kui see 12-tunnilise tööpäewa juures oli. Praegu ei ole rongide arw mitte suur ja sellega ei tule siis ka ametnikul mitte 8 tundi tööd teha, waid 8 tundi tööil wiibida. Selles mõttes on katsutud korraldusi teha, et seda tööliibimist — töötegemiseks muuta, aga siiski ei suuda meie selle läbi teenijatearwu wäga palju vähendada; ja teiseks meie ei tohi teenijatearwu kunagi korruga vähendada ja neid lahti lasta, sest raudteeametnik peab teatawas mõttes oma tööle ette walmistatud olema. Meie raudtee wedu saab kaswama ja ühes sellega ka nõudmised ametnikkude peale, ja meie peame oma raudteeteenijaid just teatawas mõttes kaswatama, meie ei saa neid lihtsalt pärast juurde wõtta, ilma et

nad oleksid selle tööga harjunud. Meil jääb veel teine tee oma tulusid tõsta — see on tariifi kõrgendada. Kui meie tahame kulusid täiesti katta, siis peame tariifi tõstma umbes 4—5 korda. Kui meie oleksime, nagu esialgu teedeministeerium kavatses, tariifi kõrgendanud 100—120% võrra, siis oleks puudujääk 10 miljonit olnud. Siis tekkis küsimus, kas riik võtab kahju enese kanda, või peame weotariifi niisuguse kõrguseni wiima, et kulud kaetud oleksid. Pean veel tähendama, et meie sõjawäetariif on õige madal, umbes 20 korda madalam, kui harilik, nii et sõjawäelane maksab 18 penni asemel 1 penni kilomeetri pealt. Walitsus asus sellele seisukohale, et mitte riigikassal ei tuleks kulusid kanda, vaid tuleksid tariifid niisuguse kõrguseni wiia, et nad kulud kataksid. Tariifi on siis umbes 4—5 korda tõstetud, III klassis 60 penni kilomeeter, teises klassis on tariifi tõstetud märksa rohkem, nimelt 36 penni asemel 1 m. 50 p. Mis weosse puutub, seal on puudade pealt tõstetud 4 korda, aga wagu-niweo juures 5 korda. Praegused weotariifid on õige väiksed. Arwude abil on selgeks tehtud, et praegune weohind on 10 korda odavam kui enne sõda oli. Kauba weotariifide juures on arwesse wõetud üksikute kaupade wäärtus, ja hinnad ei ole mitte nii väga suured, kusjuures isekohal seisawad toiduained, põletispuud, põlewikiwi ja turwas. Nende kaupade weo juures on tariifi kõrgendatud ainult 2—3 korda. Puuda või weo pealt wõetakse 200 kilomeetri eest 4½ marka, kuna praegune wõihind on 1000 marka puud. Puuda raua weohind 200 kilomeetri pealt on 8 marka, kuna praegune rauahind on 300—320 marka puud, nii ei ole weohind kaugelki kõrge wõrreldes kaubahinnaga. Põletispuude weohind on 2½ m. puuda pealt, nii tuleks ühe kuubiksülla weohind Narwast siia 450 marka. Niisama wõiksime ka näiteks teisi aineid tuua, nende weohind ei ole wõrdlemisi mitte kõrge. Peab veel tähendama, et praegu on Saksa süsteemi järele meil ained 3 klassi jagatud, kuid nüüd töötab teedeministeerium uue klassifikatsiooni, mille järele ained tulewad jagada seitsmesse klassi. Mis puutub ülepea tariifide kõrgendamisküsimusesse, siis ei ole see mitte põhimõttelik, vaid otstarbekohasuse küsimus, kas riigikassa kannab muist kulusid või tuleks tariifi nii tõsta, et kõik kulud katta. Walitsus otsustas, et praegusel momendil tuleb neid katta uute tariifidega, sest lä-

hemas tulewikus tuleb meil jälle kõrgendatud kuludega rehkendada, sest nagu teate, oli meil hiljuti streik, meie suutime seda kõrwale hoida, aga tuleb rehkendada, et praegusi palku, kas natuuras või teisel näol, meil tuleb tõsta ja sellega siis wäljaminekud jällegi kaswawad.

K. A s t (sd.): Kui ma härra teedeministri seletusest õieti aru sain, siis seisab küsimus selles, kuidas katta seda hiigla suurt puudujääki, mida meie raudteed riigile toowad, et selleks raudtee weotariifi tõstmine nii kaupade, kui ka reisijate peale wähegi aitab.

Enne aga, kui seda küsimust ära otustada, kuidas puudujääki katta, oleks minu arwates sünnis küsimus üles panna, millest see puudujääk tuleb, ja teiseks, miks raudtee riigile kasu asemel kahju toob. See on wist nii kõrwaliste teedega, iseäranis kui nad on ehitatud strateegiliste wajaduste pärast. Ka Wene riigis olid mitmed teed, mis riigile sissetuleku asemel kulusid kaasa tõid. Eesti riigis muidugi sarnaseid teid, mis noh, strateegiliste wajaduste poolest oma olemasolemises õigustatud, ei ole mitte, see tähendab Eesti riigi raudteed ei ole nii ehitatud või õigem, Eesti riigi raudteewõrk on niisugune, nagu ta Wene ajast paranduseks jäi. Kui öeldakse, et raudteewõrk sarnasena, nagu ta praegu meile silma paistab, meile kõlbmata oleks, või et teda tarwilik oleks põhjalikult ümber käänata, see ei ole tõsi, küll aga näeme ühte asja, et meie raudteeliinid on muutunud suuremalt jaolt umbtäna wateks. Õieti on ainult üks raudteeliin, mis end Wenemaa pealinnaga, Peeterburiga, ühendab, lahtine tee, siit sõidawad rongid üle piiri wälja ja sealt poolt sisse. Arwemul praegu käepärast ei ole, kuid arwatawasti ei ole kuigi suur nende wagunite hulk, mis sellel pikendatud teel edasi-tagasi sõita wõiwad, teised teed on kõik umbtäna wad. Riipoolne tee, mis wõib olla ka edaspidi suurema tähtsusega, on praegu umbne. Kolmas suurem liin, mis Walga poolt Pihkwa poole läheb, ulatab ainult ka kunni Irboskani. Ühesõnaga, kõik see, mille peale meie raudtee tulewik rajatud, on praegu alles puudu. Meie raudtee tulewik, nagu seda mitmel pool seletatud on, seisab läbiweos, kuid puudub alles see transport, mille peale meie õigusga tulewikus väga suuri lootusi paneme neil majanduslikkudel põhjustel, mis üldist laadi kannawad.

Igatahes on meil tekkinud sarnane seisukord, et raudtee ülalpidamiseks tuleb hoida alles seesama arw, mis meil oli, ja tuleb seesama hoolsus ühendada, mis ka enne ühendati, kuid kui raudteel seda wedu ei ole, siis loomulikult ka seda sisetulekut ei ole, kuid see on, nagu tähendatud, möödaminew ajanähtus, ja selle nähtuse tõttu ei tohi meie mitte oma raudteelude pärast nii pessimistlikuks saada. Meie püüdmine peab selle poole sihitud olema, et oma raudteed korras hoida, et tulewikus saab suur wedu algada igasuguste kulude katmiseks, et riiki rahuldada. Selles siis seisawad meie raudtee puudujäägi põhjused. Kui see aga niiviisi on, siis ei tohi meie asuda ainult ühekülgsel abinõude otsimisele, mis alalises ja veel nii kõrgeprotsendilises weotariifide tõstmises seisab, nagu praegu walitsuse poolt ette wõetud. Meie peaksimme oma raudtee majapidamist wastawalt korraldama ülemineku ajajärkude puhul. Härra teedeminister puudutas mööda minnes seda küsimust. Oleks wäga huwitaw teedeministri poolt kuulda, kas on raudteewalitsusel olemas kawatsusi selle kohta, kuidaswiisi siis, kui meie praegused umbsed teed muutuwad, kuidas siis raudteeliikumist korraldada, et mitte ei oleks tarwis pidada ametis raudteeteenijaid, kelle kohta praegu kahe wõi kolmekordne, wõi järguline wahetus ööpäewa kohta sisse on seatud. Minul tulewad meelde mingisugused andmed Shweitsist 1918.—1919. aastate sees, ma ei julge kindlalt öelda, kas kõigis teedes, kuid suuremas osas teedes. Shweits on pisikene riik ja need wahed, mis seal reisijatel läbi sõita tulid, ei ole pikad, neid wõiks ühe päewa jooksul, poole päewa jooksul ja ka weerandi jooksul läbi sõita, ja Eesti ei ole oma ulatuse wõi maa poolt mitte suurem, waid koguni wist pisem. Meie raudteeliinid ei ole mitte pikad, ja meie elu tuiksoon ei ole praegu sugugi nii kärsitu ja nii kiire, et õigustatud oleks nende öösiste rongide tarwitamine, mis kahtlemata wäga kulukas on selles mõttes, et õöl ja päewal läbisegamini alaline teenijatestaat walwekorral peab olema. Mina ei taha mitte öelda, et tingimata sellele teele peaks asuma ja ainult päewase liikumise sisse seadma. Kuid ma olen mitmelt teiselt poolt kuulnud, ja see ei ole mitte minu algupäraline leidus, waid ma toon siin igatahes selle mõtte ette, kui ühe niisuguse asja, mida järele kaaluma hakataks,

nimelt et arwatawasti niisamuti saaks ka weoliikumist, prahiwedu, see tähendab kaubarongide liikumist korraldada sarnastel aegadel, et selle aja jooksul, kui teataw hulk teenijaid raudteel walwekorral seisab, wõimalikult palju ronge läbi läheks. Niiviisi oleks ühtlasi kindlad waheajad ja oleks ka wõimalik ülearseid teenijaid raudteeteenistusest ära hoida. Sellega saaks igatahes ära hoida mitmeid kulusid, mis monel raudteel koormawad on. Mis aga puutub nüüd härra teedeministri tähendusse, et palju kulusid sildade parandamise peale läheb, siis peab tähendama, et neid ajutisi ühekordseid kulusid ei wõiks nüüd ühekorruga katta, ja ei wõiks neid mitte tänawu aasta eelarwesse wõtta, sest need kulud ei ole mitte ainult käesolewa weoaasta jaoks mõeldud, waid need parandused on kapital-parandused, mille kulu mitme weoaasta peale tuleks ära jaotada. See oleks nüüd nii üldse nende kulude kawatsuse kohta, mida mina mitte kui mõni inseneer wõi tehnik awaldata ei wõiks. Mis aga puutub praegusesse weotariifi tõstmisesse, siis paneb mind imestama see asjaolu, et kuigi härra teedeministri ütluse järele raudteewalitsusel juba detsembri-, jaanuari- ja weebruarikuudel need kulud teada olid, nüüd wast nende katmine ette wõeti ja nii imesuure protsendi wiisi, nimelt 300—400%. See on tõepoolest wäga iseäralik nähtus. Kui nüüd juba waremalt teada oli, et meie raudteed eelseiswal majanduslikul aastal defitsiidiga töötama saawad, siis oleks ometi parem olnud, kui seda kõrgendust mitte järsku tagant järele ei oleks toimetatud pärast pooleaastalist raudtee tegevust, waid seda kõrgendust oleks wõinud waremalt ette wõtta ja siis ka wastawalt wähema protsendiga. Ma kardan nimelt, et kuna meie raudteedel peasissetulekuallikas reisijatewedu on, nende arw raudteel märksa langeb. Niisugune järsk piletihinna tõstmine mõjuks tingimata reisijate arwu peale. See kartus on selles mõttes põhjendatud, et igal inimesel on selge, et ei ole mitte naljaasi kolme-neljakordset hinda maksta. Esiteks on päris selge, et suur hulk reisijaid, kes oma tasukohaselt veel wõimalikuks pidasid II klassi tarwitada, nüüd III klassi hakkawad tarwitama, ja III klassi reisijad, kellel kõige pakilisemat wadjadust sõita ei ole, jätawad sõitmata. Edaspidi saawad ainult need sõitma, keda edasilükkamata wadjadus seda sunnib tegema. Sellepärast wõib

tariifide kõrgendus hoopis wastupidiseid tagajärgi anda, kui sellest kõrgendusest oodatakse. Neil põhjustel oleks — ma ei räägi mitte meie rühma seisukohast, vaid arupärimise sisseandjate seisukohast — meie soov see, et walitsus veel kord läbi kaaluks weo- kui ka reisijatetariifi kõrgendamisküsimuse, nimelt selles mõttes, kuidaswiisi raudtee väljaminekuid miinimumini vähendada, ja kas ei saaks mitte reisijate weotariifi kõrgenduses teistsugust protsenti läbi wiia, kui kaupade-weo kohta.

Juhataja A. Rei: Sõnatarwitajaid enam ei ole. (J. Temant, maal.: Ma teen ettepaneku waheaeg määrata.) On ettepanek tehtud waheaeg määrata. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on selle poolt, et waheaeg teha. Kas tehakse ettepanek waheaja pikuse kohta? (Wahelhüüe: 10 minutit waheaeg määrata.) On ettepanek 10-minutiline waheaeg määrata. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud 10-minutiline waheaeg määrata.

Waheaeg algab kell 8.50 min.

Koosolek algab uuesti kell 9.35 min.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei.**

Sekretääri kohal abisekretäär **H. Raudsepp.**

Juhataja A. Rei: Asutaw Kogu läheb päewakorras edasi.

J. Temant (maal.): Pealt kuulates teedeministri seletust selgus, et kui tariifiküsimus walitsuse koosolekul arutamisel oli, siis teedeminister leidis, et tariife kõigerohkem ainult kahekordselt wõib kõrgendada. Arwan, et teedeminister on mees oma koha peal ja küi ta ettepaneku tegi, siis teadis ta, mis ta tegi. Aga nagu tihti siin ilmas sünnib, asjatundjate hää jäi hääleks kõrbes. Walitsus oma enamuses leidis wõimaliku olewat tariifi kõrgendada 4 ja 5 korda. Ei pannud meie walitsus seda tähele, et teatud protest sai awaldatud selle wastu rahaasjanduse komisjoni poolt. Walitsusel näib ükskõik olewat, mis arwab minister, kes asja eesotsas, mis arwab meie riigi rahaasjanduse komisjon, kellel ilmtingimata sellekohased andmed protesti awaldamiseks käes olid. Meie walitsus teeb otsuse, mis tema ainult heaks arwab. Kas see otsus meie kodanikkude huwidega kooskõlas

on wõi mitte, see on teine küsimus. Ta näib ennast juhtida laskwat, nagu ma teedeministri kõnest aru sain, ainult sellest, et kõik väljaminekud peawad kaetud saama sissetulekust. Meie kuulsime aga, et hulk väljaminekuid on tehtud sildade peale, 60 silda on parandatud, niisamuti hulk wedureid, ühesõnaga, on hulk uusi wäärtusi loodud, millel pikema aja peale tähtsus on. Walitsus arwab aga, mis meil sellega tegemist, et meie uusi wäärtusi oleme loonud, on tarwis, et need kulud, mis on tehtud, silmapilk sissetulekuga kaetud on. Rahwamajanduses on see aga uudis, sest juba selle algteadus õpetab, et kui loodakse midagi, millel pikemaajaline tähtsus on, siis katsutakse väljaminekuid, mis wäärtuse loomise läbi sündinud, pikema aja peale ära jaotada, olgu selle läbi, et laenu tehtakse, wõi teisi teid otsides. Igal tingimisel ei katsuta neid kulusid kohe kätte saada. Meie walitsus on hoopis teisel arwamisel. Walitsus arwas, et sellest küll on, kui meie sõidutariifi 4 wõi 5 korda kõrgendada ja selleläbi need kulud kätte saame. Selle juures näib ta arwama, et kui meie 4 wõi 5 korda tariifi kõrgendada, meie tegelikult ka niipalju rohkem sissetulekut saame. Kellelgi pole aga uudis, et tegelikult elu teisi järeldusi annab. Nii on ka praegusel korral. Kui meie tariife teatawal wiisil kõrgendada, ega see veel ei tähenda, et meie tegelikult tõesti saame kõik oma väljaminekud kätte. Nagu meie teedeministri käest kuulsime, tegi ta ettepaneku walitsusele tariifi ainult kahekordselt kõrgendada just kartes, et raudtee sissetulekud kannatada wõiwad. Minu arwates on see kartus asjakohane, sest kõrge tariifi tõttu väheneb reisijate arw ja kaubawedu. Kui meie seda tähele paneme, et praeguse kõrgendatud, 4- kuni 5-kordse tariifi juures tuleb kilomeetri eest igal sõitjal 60 penni III klassis maksta, siis läheb sõit Tartu, kuhu on umbes 200 wersta, ma ei tea kindlasti seda maad, 120 marka maksuma. Ma ei arwa, et nii kerge on igal inimesel sarnaseid kulusid reisimise juures kanda. Meie suure hulga rahwa waranduslik seisukord peaks meie walitsusel teada olema, aga sellega nagu näha, ei taheta rehkendada: meil on puudus ja meie wõtame. Kuid tegelikult saab elu wist näitama, et walitsuse eelarwe ekslik on. Teiselt poolt tõi härra teedeminister ühe asjaolu ette, mis näitab, et meil täiesti ebakohased olud on. Ma mõtlen selle wahe peale, mis

meie inimeste sõidu ja kraamiweo eest saame. Wõrreldes teiste riikidega leidsume meie, et meie kraamiweost palju vähem saame, kui mujal maailma raudteedel saadakse. Sarnasel olukorral ja majandusliku elu nähtusel on oma põhjused. Kui meie walitsus selles sihis edasi töötab, nagu senni, kus ainult teatawatele üksikutele inimestele luba antakse kaupa wäljamaalt sisse tuua, kui meie oma saadusi ei lase wäljamaale wiia, kuna neid selleks küll jätkuks, mille tõttu need meil hukka lähewad, nagu nüüd kewadel alles meil kartulitega sündis, siis ei ole ime, kui meie raudteed kaubaweo eest nii wähe sisse toowad. Kui walitsus iga asja ise tahab otsustada, kui ta elanikus veel kodanikku ei näe, kes ise jõuab oma jagu mõelda, siis meie edasi ei saa, siis oleme otsas, enne kui sündinud oleme. Ei ole imestada, et raudteel kaupadewedu wäike. Wirumaal, Harjumaal ja mujal peawad kartulid mädanema, sest wäljaweoks on walitsuse luba tarwis, aga seda ei anta. Wäljamaalt on wõimalik ainult nendel kaupmeestel midagi sisse tuua, kellel, wõib olla, isesugused suhted on, ma ei tahaks öelda tutwused. Ainult nendel on wõimalik lubasid saada. 99% meie kodanikkudest on meie praegusele riigiwõimule wõoraslapsed. Mõni muulane saab selle loa. Wõib olla, et meie kaupmees ei ole nii edenenud, ta ei tea mis loa jaoks tarwis. (Wahelhüüe: Aga hangeldajaid ja juutekaitsesite küll! — Naer.) Ma ei tee oma ametitegewuses wahet, kes ta on, kui ta aga abi tarwitab. Kui Teilgi, härra Weiler, minu abi tarwis juhtub olema, (A. Weiler, tõer.: Minu task seda eikannata.) siis igal ajal — Teie teenistuses. Nii siis arwan mina, et arupärimine sotsiaaldemokraatide poolt praegusel korral asjalikult on tehtud, mispärast meie oma poolt seda toetame ja palume wastu wõtta.

K. Kornel (rhw.): Mina olen ka osalt süüdi, et see küsimus on üles wõetud, otsustasin komisjonis tähelepanu selle peale juhtida, kas siiski nii järsk hindadekõrgendus protesti ei ärata, aga koosolekul ei olnud ühtegi sarnase protesti-ettepaneku toetajat, mida Asutawale Kogule oleks wõinud ette panna. Tahaksin nüüd härra Temant'iga polemiseerida. Asjalugu on järgmine: kui kainelt selle peale waadata, siis ei ole hinnatõstmine mitte nii ootamata järsk. Kui ta hiljaks

jäi, siis samal wiisil kui nii mõndagi head asja meie riigi loomisel hiljaks on jäetud. Kui siis töö hoogu wõtab, katsutakse korruga suuri hüppeid teha ja arusaadaw on, et nad mitte soowitawad ei ole, kuid on siiski arusaadawad. Mina kahjuks pean kaitsema maaliidu psühholoogiat. Härra Temant kartis palgastelawate seisukorda. Mina rehkendan aga maamehe moodi. Enne sõda oli tarwis maamehel 5 naela wõid ära müüa, enne kui Tallinnast Wiljandi wõis sõita, praegu sõidab aga ühe naela wõiga ära. (Naer. — Wahelhüüe maaliidust: Kas wõi produtseerimine nii odaw on?) Mina wõiksin weel teisi näiteid tuua, aga ma ütlen, mis mind mõtlema pani, see on elukalliduse küsimus. Olen sarnasele arwamisele jõudnud, et kui elukalliduses wõtame ja trükime paberraha teatawa piirini, siis wahel on ainult teatawat tõugget tarwis, et sellel alal sarnased hüpped ilmsiks tulewad. Kas see praegusel juhtumisel ei anna sarnaseks hüppeks põhjust? Minu arwates peame massipsühholoogiat silmas pidama. „Kaja“ juhtkirjas on „T. S.“ kirjutatud, et kui raudteetariifi kõrgendada, siis peawad kõik hinnad kolme-neljakordseks saama. Aga waadake, siin on wäga suur eksitus sellepärast, et tariifi ja kauba wahel on weel üks wahe olemas, mida „T. S.“ on üsna ära unustanud. Seal on wäikene rehkenduse wig. Mina arwan, kui wõtame arupärimise wastu ja tahame walitsuselt tariifi muutmist nõuda, siis ma arwan, et meie peame leidma, kust allikast meie wõiksimine raudtee defitsiiti katta. Kui rahaasjanduse komisjon sellega rahul on, siis wõiksimine asja walitsuse enese otsustada jätta, mis ta heaks arwab teha.

J. Lattik (krst.): Mina leian, et meie rääkimine siin kõik segamini läheb. Rahaasjanduse komisjonis rääkis härra Wirma kindlasti selle poolt, et see tariifi tõstmine õige on, täna andis sotsiaaldemokraat arupärimise sisse. Eile rahaasjanduse komisjonis läksime meie härra Kornel'iga wastamisi ja lõime lahinguid selle tariifi wastu. Täna leiame meie selle tariifi täielikult kõlbuliku olevat. Kui meie nii mitmekordseks tõstame raudteetariifi, siis tõusewad ka puudehinnad neljakordseks. Teedeminister waidles sellele wastu. Siis walgustati seda tariifi reisijate seisukohast ja leiti, et sellega kõikidel palgalistel lihtsalt wõimalus ära

wõetakse kuskile sõita. Mina jään sellele seisukohale, et sarnane hindade tõstmine raske on wälja kannatada, ja walitsus peaks samme astuma, et see hind mitte järsku ei tõuseks.

Peaminister J. Tõnisson: Austatud rahwaesitajad! Arupärimine on küllalt selge igapähele, aga kui rhs. Temant tarwilikuks arwas sel puhul jällegi teisi asju puudutada, siis tegi ta seda oma iseäralikul kombel. Tema katsus isegi mõista anda, et meie sisse- ja wäljaweo lubasid antakse nii iseäraliku tutwuse tõttu, iseäranis mitte oma rahwuse liikmetele, ja wast niisugustele, kes oskawad seal asja ajada, see on wäga kerge kahtlustamine, iseäranis umbusklikkude inimeste juures. Lugu on aga niisugune, et neid sisse- ja wäljaweo lubasid antakse wälja kaubandusnõukogu poolt, kus on peale ministrite, tarwitajate ühiste esitajad, börse esitaja, pankade nõukogu esitaja. (J. Temant, maal.: Kas igal ajal olnud?) On nõnda olnud, et omal ajal wäljaskaubanduse nõukogu korraldus teine oli, nüüd on teda ajajooksul muudetud, kui seal niisugune määrus oli, et esialgselt rutulisi litsentse anti rahaministeeriumi esitajale ja wäljaskaubanduse nõukogu poolt. Kui seal üks wõi teine eksitus on juhtunud, siis wõidakse seal seda arutada, aga üldiselt kõnelema tulla, ja nii kahtlustada asjades, mille põhjenduseks midagi ette ei tooda, pean üheks wõtteks, mis meil küll selle poolest otsekohene opositsioon on, et selle abiga katsutakse walitsusele raskusi teha. Arwan, et nüüdsel ajal meie rahwasaadikutel kohusetunne ja südametunnistus selle poolest nii erk peaks olema, et kui asju nii üldistatakse ja kahtlustatakse ilma põhjendamata, siis see walitsusele ainult raskusi teeb. Ma soowitaksin, kui härra Temant'il on midagi ette tuua, siis toogu asjad ette. Ma wõin öelda, et mul on ajutiseks ülewälwe kaubandus- ja tööstusministeeriumi üle, ja kus midagi silma on puutunud, mis mitte korras ei ole, olen otsekohe nõudnud, et seal wastutada tuleb. (J. Temant, maal.: Kui kaua teie minister olete?) Mina olen lühikene aeg olnud, ja ei saa seal asju ajada, aga igatahes on nõnda, kui meil on süüdistada, siis toome materjaali ette. Seda wiisi tuld wisata tähendab, et kaugel-

olijad peawad arwama, et seal on üks kuritegijate salk koos, ja seda ei ole mitte. (J. Temant, maal.: Ei ole mingisugust kawa!) Kawu on mitmesuguseid, aga teie teate ju, et kawa ei saa mitte üle öö maksma panna, sest kui mõni kawa liig ruttu maksma pannakse, mõjub ta halwasti, selle poolest ei wõi kõiki tagajärgi ja konsekwentse, teoreetiliselt tõmmatud, mitte maksma panna, waid seal tuleb palju kaalumist, ja ma mõtlen, et meie mitte walitsuse süüks ei pea pidama, et ta uisapäisa on tariifikõrgendamise ette wõtnud. Ma wõin öelda, et selle küsimuse juures on õige elawalt waieldud enne otsusetegemist, ja ei ole mitte kerge südamega otsus tehtud. Häälled läksid lahku, mitte põhimõtte, waid mõõdu poolest, ja kumbagi seisukoha pooled ei salanud mitte, et kahtlemata tarwis oleks tagasi hoida tariifikõrgendusest. Kui siiski see otsus tehti, sündis see sellepärast, et kui meie kõik harukordsed kulud peame kõrwale jätma, mille läbi on harukordseid wäärtusi loodud, jääb meil raudtee asjaajamises nii suuri kulusid järele, et meie ei suuda neid kuidagi wiisi katta, kui me mitte raudteel sõitu ja wedu kõrgele ei tõsta. Walitsus wõib olla, on süüdi mõnes asjas, näiteks, et ei ole mitte raudteeametnikkude arwu vähendanud, aga teiselt poolt oleme ometi kindlasti sellel seisukohal olnud, et meil teatawaid sotsiaaluendusi tuleb läbi wiia. Kõik see tööaja lühendamine, ametnikkude seisukorra parandamine, see on teatawas mõttes ometi tarwilik olnud. Kui meie waatame, et meil on palgad wäikesed ja eiu kallis, siis peab tunnistama, et wahekord kõrgemate ametnikkude ja wähemate ametnikkude ja tööliste wahel on wäike, ja meie kanname ühtlasi kõik seda raskust. Enne sõda olid ametnikkudel ja töölistel wäikesed palgad, ja siis wõis raudtee selle tõttu kergemini oma kuludest üle saada. Meie oleme katsunud ametnikkudele ja töölistele äraelamist wõimaldada, sellejuures peame makse maksma, ja walitsus ei saa sellejuures midagi teha, meie peame ometi katsuma, et inimesed rasketest aegadest üle saawad. Meie oleme pidanud järk-järgult maksma, kuidas saame meie siis, kui meie ütleme, et defitsiit kaswab järjest. Kui meie laseme defitsiiti kaswada ilmlõpmata, ilma et meie inimestelt, kes raudteed tarwitawad, rohkem maksu

wõtaksime, siis ei tea meie, kust meie selle peame wõtma, et seda defitsiiti katta, ja meil lõpeb eelarwe niisuguse puudujäägiga, et meil terve rahwusmajandusliku seisukorra raskenemist karta on. Ja sellepärast arwan, et kuigi raske südamega walitsus wastu on wõtnud need tariifid, siis arwan ma, et ka Asutaw Kogu ei saa teisiti, kui peab ütleva, et ei ole praegustes oludes midagi parata. Et meie nüüd üle öö peaksime muutma, see on wägä raske, seal on juba see, nagu rahwaesitaja Kornel ütles, halb pretsedent. Kui rahwaesitus nüüd ette kirjutama hakkab walitsusele: teie tehke väljaminekud wäikseks, tõstke sissetulekuid, aga ärge teie mitte kulused vähendage, ärge sissetulekuid tõstke, no siis ma ütlen, et sedawiisi ei saa walitseda. Sellepärast arwan mina, et tänased läbirääkimised omalt poolt kaasa aitawad selleks, et aru saadakse, et siin ei ole mitte nii uisa-päisa talitatud ja wast on sellepärast siis läbirääkimistest küllalt, ilma et kindlaid nõudmisi arupärimisena walitsusele ette pandaks. Walitsus wõiks ju tariife vähendada, aga see suurendaks puudujääki, ja kui meie puudujääki kangesti suurendame, ei tea, kas meil siis lugu lõppudelõpuks palju pahem ei oleks, kui nüüd seda kõrgendust ära kanda. Sellepärast soowitan mina, et nende selgituste järele, mis läbirääkimised on toonud, tariifide alandamist kindlasti ei nõutaks. Kui on tarwis ühte wõi teist asja muuta edaspidi, siis walitsus katsub seda teha, nagu ta neid tariife tõstnud on, aga nüüd otsekohe, ilma et ära nähtud oleks neid uuenduste mõjusid, tühjaks tegema hakata, oleks liig rutuline, sellepärast arwan ma, et peaksime kaineks jääma ja ära ootama, kuidas uus tariifitõstmise mõjuks. Ei ole ka elukalliduse peale tema mõju wist nii suur, nagu meie arwame. Et meil nüüd turukauplejad ja waheltkauplejad wahest kisa turu peal teewad ja jutustawad, et meie peame linnas palju wõtma, sest tariifid on tõusnud, no arusaamatuid inimesi wõiwad nad eksitada, aga kui ajakirjandus appi tuleb, ja muidu asjatundjad isikud seletawad, et tegelikult see kulu, mis tariifitõstmise läbi wiljale juurde tuleb, wõrdlemisi wäike on, siis kaob ka turukauplejate põhjendus ära, ja meie wõime öelda, et kui need toiduainetega hangeldajad, kes wagunites oma käsikottidega

kraami weawad ja sel teel terwed päewapalgad teeniwad ühe wäikse teekonna pealt, kui need ära kaowad ja hakatakse toiduaineid wagunites saatma, siis ei ole see kahju tõesti nii suur. Igatahes on omalt kohalt aega tarwis, enne kui see muutus läbi läheb, aga just see hangeldajate wahekasu on palju suurem olnud, kui tariifi tõstmise seda kaasa toob. Sellepärast arwan ma ka, et elukalliduse tõusmine mitte nii suur ei ole, kui aga inimesed selle uue seisukorraga harjuwad ja sellepärast tarwis ei ole ennast wägä palju üles erutada.

H. Nurk (sd.): Härra peaminister katsus näidata, et see tariifide tõstmise on aja- ja otstarbekohane ja rääkis sotsiaalsetest uuendustest jne. Need seletused mind ei rahulda sugugi, niisama hästi ka teedeministri seletus. Mina leian ikkagi, et tariife liiga järsku tõstetud on. Härra teedeminister tähendas peale muu ka selle peale, et tulewikus rohkem raudteeteenijaid tarwis on, ja meie neid mujalt ei saa, kui peame kaswatama. No nüüd tuleb niisugune seisukord wälja, et 10—20 aasta pärast on rohkem teenijaid tarwis ja et neid siis saada oleks, maksame neile nüüd kõrget palka. Siin tuleb minule see seisukord meelde, mis Amuri raudteel oli, kus wiimaks niisugune süsteem wälja kujunes, et inimesed raudteeteenijate nimekirjas olid ja Wene walitsuselt kõrget palka said, ilma et nad oleksid teadnud, mis seal tehakse. Lihtsalt wõeti palk wõltsimise teel wälja. Kui kaswatada raudteeteenijaid 20 aasta jaoks ette, siis on ju palju otstarbekohasem otsekohe kursus awada, ja ma arwan juba 10 aasta jooksul wõib inimene inseneeriks wälja õppida. See on üldine hüüdsõna, et meil wabariigis teenijaid palju on, ja praeguse Wabariigi Walitsuse deklaratsioonis oli, et teenijaid tuleb vähendada. Nüüd toimetab aga Wabariigi Walitsus oma deklaratsioonile otse risti wastu, sest wõtke näiteks ükskõik missugune ajaleht ja ikka leiata sealt, et see ja see ametasutus tarwitab teenijaid. Kas walitsus nüüd tõesti oma endisest seisukohast loobunud on. Mina leian küll, et mõnei pool teenijaid nii palju on, et mine ja wõta 6-st 5 ära, siis jääb paras arw. Ma ei ole seda weel kuulnud, et walitsus oleks teada andnud, et see deklaratsioon ei ole otstarbekohane ja et teenijate arwu tuleb suurendada. Mina jään selle seisukoha

juurde peatama, et teenijate arvu tuleb vähendada. „Waba Maa“ tõi kord teate, et Tsheho-Slowaakias iga viies inimene on riigiteenija ja saab riigi käest palka. Meie ei ole küll niikaugele läinud, aga ligidal oleme igatahes ja wiimaks muutub riik üheks hoolekandeesutuseks wõi see-giks, kus inimesed saawad ülal peetud ilma et nad tööjõuetud on. Kui nad mitte tööjõulised ei oleks, siis wõiks ju riik ka neile ülespidamist anda, aga töowõimulistele inimestele ei tohiks riigiwalitsus ilma asjata mitte raha wälja anda. Mind ei rahulda mitte sugugi see seisukoht, mis härra peaminister siin ette tõi, et ta wõtab teenijaid sellepärast ametisse, et neid wõib olla 10, 20, 30 aasta pärast tarwis läheb, aga nüüd neid mitte tarwis ei ole.

J. Seljamaa (töer.): Lugupeetud rahwaesitajad! Praeguse arupärimise juures on loomulik kõneleda riigiametnikkude rohkusest, kaubaweo lubade mitte õieti andmisest jne., kuid meie tahame asjalikud olla ja peame sellepärast arupärimise juurde jääma. Siis on Asutawa Kogu otsustada, kas ta selle arupärimise vastu wõtab wõi ei. Tööerakond seisab praegusel puhul järgmisel seisukohal: kui walitsus riigi eelarwet vastu wõttis, siis selgus, et wabariigi raudteed Eesti riigile 200 miljonit puhast kahju toowad, see tähendab, et iga Eesti riigi kodanikul, rinnalapsest alates kunni wana raugani, tuleb igalühel aasta jooksul üle 100 marga raudteekuludeks maksta, selle peale waatamata, kas ta raudteel sõidab wõi mitte. On loomulik, et Wabariigi Walitsus selle pahe kõrwaldamiseks kõik abinõud, mis temal käes on, peab tarwitusele wõtma, et sarnane defitsiit olema ei saaks, et wähe-malt vähendatud oleks. Kui meie kuulsime, et Wabariigi Walitsus on seda küsimust mitmekülgselt läbi arutanud ja siiski otsusele jõudnud, et kõige otstarbekohasem on weo- ja sõidutariifi kõr-gendada. — meie ei tea weel mitte praegu põlda, missugused tagajärjed sellel otsusel on, mis täna öösel kell 12 maksuma hakkab. — siis ei ole wõimalik praegusel silmapilgul seda arupärimist vastu wõtta. Kui aga Wabariigi Walitsus oma otsusega on eksinud, kui neile eksitustele mingisugused tagajärjed järgnewad, mis wast riigi majanduslikule arenemisele soowitaw ei ole, siis on wõimalik seda pahet kõrwaldada ja

praegust arupärimist tarwilikul korral ette kanda. Nii et praegusel juhtumisel ei ole mingisugust põhjust Wabariigi Walitsuse otsuses mingisugust kuritaht-lušt näha, mis oleks tarwilikuks teinud seda arupärimist vastu wõtta. Meie hääletame arupärimise wastuwõtmise vastu.

A. Jürman (maal.): Lubatagu siiski weel wähe selle tariifitõstmise juures peatada. See küsimus on igatahes majanduslikus elus sedawõrd suure tähtsusega. Kui arwatakse mõnelt poolt ette tuua wõida, et see mitte nii suure mõjuga ei saaks olema, siis pean ütleva, et kui meie waatame selle kogusumma hulga seisukohalt, kuidas praegune 3—4-kordne tariifitõstmine hindade peale mõjub üldse meie kaubanduslikus elus, siis see elu on nüüd iseenesest tõendanud ja tõendab seda weel, et siis wõetakse seesama wahekord, ja suuremalt osalt wiiakse see wahekord raudteetariifide kohaselt ja püütakse sellega kõikide kaupade peale mõjuda. Teie wõite seletada, kui peenelt ja kui hästi teie soowite ja mate-maatiliselt wälja rehkendada, aga meie peame seal kaalu abiks wõtma.

Kui härra peaminister arwas, et see kodanikkudele midagi ei tähenda, pean ütleva, et meie peame üldise mõjuga rehkendada, et see hindade tõus läheb mitu korda suuremaks ja mitte niisuguste hüpatega, nagu tariif weohindade kõr-gendamise peale mõjub, waid palju suure-malt, mitte nii nagu ühe weohinna peale, kus puuda suhkrul wõi puuda jahu peale, wõib olla, õige wäikene protsent tariifi-kõrgendamise puhul tuleb. Wäikseid näiteid wõiks wõtta juba lähemast elust: kui tõsteti tariifi paberosside pealt 30% wõrra, siis paberosside hind ei tõusnud 30%, waid hind tõusis rohkem kui 100%. Siin saaks see ka nii olema. Kuid meie ennemalt wõime oletada seda nähtust, et kaubahinnad tõusta wõiwad mitte wa-hest 2—3 korda, waid weelgi rohkem ja et ainult sellega wõiks abiks tulla, et meie hinnad wõiksimme ära normeerida. Kui teie arwate, et jõuate kõik kaubahin-nad ära normeerida, siis wõiks wahest see eksperiment vastu wõetud saada ja wõiks läbi katsuda, aga sellega rehkendades, et majanduslikus elus niisuguseid nähtusi tuleb, et teinekord tõus palju suurema proportsiooniga läbi wiiakse, kui selleks tõsist põhjust oleks, ja see saab

ka siin sündima, siis tuleb küsida, et kui peame defitsiiti katma niisuguse suurendamise teel, kas see tee mitte väga kardetaw ei ole? Wõib olla, et tariif esimesel kuul raudtee defitsiiti vähendab, aga mis puutub riigi üldisesse majandusliku ellu, siis võib see kannatada. Nii et meie peame maksma oma teenijatele ja ametnikkudele palka juurde, mille tagajärjel see defitsiit, mis meie siis palgakõrgendusega sisse peame wiima, tõuseb mitu sada korda rohkem, mis palju suuremaid summasid annab.

Mitmekordse tõstmisega hakkawad wiimaks kõik ained teiselt poolt niipalju tõusma, ja see mõjub jällegi palkade peale ja seal tuleb jällegi riik appi jne. (O. Strandman, tõer.: Missugune on parem?) Wõib olla teiste ametnikkude alal läheb defitsiit vähemaks, kuid teisest küljest tuleb selle suurus jällegi juurde.

Kui sellest seisukohast asja peale waadata, siis ei wõi paremat pilti silma ette maalida ja peab arwama, et see tõesti üks väga kardetaw operatsioon on. Kui meie wõtaksime wäikese näite: tariifi järele tuleb Narwas 1 kuubiksüld puid 600 marga ümber ja riik andis oma ametnikkudele alla 600 marga kuubiksülla puid. Tänapu tahab ka riik oma ametnikkudele anda puid õige odawalt. Kui nüüd riik tahab tuua Narwa juurest puid, tuleb see maksma umbes niisama palju kui siin, kui tariifi kõrgendatakse. (Wahelhüüded: Kui palju nüüd puud maksawad?) Enne tõstmist on nad juba kallid, ja praegu on kawatsus odawa hinnaga ametnikkudele puid anda, ja tariifitõstmisega ei saa mitte veel seda hinda alla suruda, waid tariifitõstmine tõstab seda hinda veel palju suuremaks, nii et see defitsiit sugugi ei vähene ja üksiku kodaniku mõttes tuleb ta veel palju suurem. Sellest üldisest psüholoogilisest seisukohast on see väga kardetaw eksperiment, ja kui meie jääksime nüüd sellele seisukohale, kui härra Seljamaa ütles, et meie waatame, kuidas see mõjub elus, ja kui ta halwasti mõjub — temal oli kahtlus ka, et see võib halwasti mõjuda — siis püüame seda asja uuesti tagant järele parandada, kuid seda ei saa nii kergesti. (Wahelhüüde: Mispärast?) See on juba nii, et kui kord olete juba hinnad kõikide produktide pealt tõstnud, siis ei suudeta sugugi

neid hindu alla suruda ja allasurumise mõtet tariifialandamisega enam läbi wiia ei saa. Kui nüüd siin toodi wõrdlusi ette härra Kornel'i poolt, kus toonitati meie praegust tariifi, wõrreldes seda odawust üksiku produkti hinnaga, et Wiljandist Tallinna enne mitme wõinaela rahaga pidi wõima sõita, kuna nüüd 1 wõinaela rahaga seda teha võib, siis pean tähendama, et niisuguseid wõrdlusi ei wõi ette tuua sellepärast, et kui meie enne saime 1 naela wõid produtseerida, siis läks see sedawõrd odawasti, siis produtseeriti palju rohkem kui nüüd, sest produtseerimine on koledasti kannatanud ja üldse langenud. (Wahelhüüde: Wõtke kartulid!) Mis nüüd rohkem on, siis on see ainukene asi — kartulid, ja ka seda ei mõistetud, nagu siin selgus, hästi ära kasutada, aga kui meie teisi toiduaineid wõtame, liha wõi wõid, siis waadake, kui palju nüüd suudetakse neid aineid, iseäranis liha, produtseerida. Ehk niisama näeme, kui wõid wõi piima ostame, ja waadake siis, kui palju nüüd suudetakse ühes ringkonnas üldse produtseerida, sest need karjad, kes enne päewas mitu sada toopi piima andsid, annawad nüüd waewalt weel 100 toopi, niisama on ka wõi produtseerimine sedawõrd koledasti alla langenud. See on ju jälle väga loomulik ja äraseletataw, sest kuidas enne karju peeti ja kuidas neid nüüd tahetakse pidada, seal on ju ometi wahe. Kui meil produtseerimine nii langeb, siis ei saa seda enam arwesse wõtta ega niisuguseid wahekordi wõrrelda, siin peame siis juba teisele alusele asuma. Kuid palju on muutunud, tarwilikud ained on saanud monopooliaineteks, mida ei jätku kõigile, ja siis ei wõi meie mitte tuua wana mõõdupuud, kus weel wabal turul kõike saadawal oli. Meil on wabalt turult täiesti kõik ära wõetud ja riigimonopooliks muudetud. (Wahelhüüde: Aga wõi, liha.) Meie ei saa nende ainete kohta, mis monopooliks on muutunud, sugugi seda ette tuua, waid meie peame wõrdlema neid, mille produtseerimine ei ole mitte teatud oludest äraolenev, mis on kitsikusse pandud, waid mis ära oleneb täiesti kõikide tööwiljakuse langemisest. (Wahelhüüde: Sõnad!) Kui meie saame weel produkte wõrrelda nende praeguse rahakursiga, siis ei wõiks niisugust wõrdlust ette tuua ja see wahekorra seadmine oleks asjata. Kui meil siin mitu korda

on ette toodud väljamaad ja öeldud, et siin meil elamine tuleb nii odaw, wõrreldes väljamaaga, sellepärast ei wõi meie ka mingisugust kaebust kuuldawale lasta, et meie inimesed wõiksid täiesti rahul olla, siis on siin see jällegi puudulik wahekorra selgitamine, mis põllutöö- ja wabrikusaaduste wahel ei ole meile õiget pilti andnud. Kui hakkaks waatama väljamaad selles mõttes, kuidas põllumees oma produkti eest wabrikusaadusi saab, siis on see wahekord sootuks teiseks läinud, ja selle wahekorra wõrdlemisega peame jälle teised tagajärjed tegema. Kui wõrrelda seda wahekorda ja hinnata üksikute põllusaaduste produkte, kui palju põllumees wõib saada 1 puuda wilja eest rauda wõi malmi, wõi põllutöomasinaid, wõi midagi muud, näiteks nahka, siis näeme, et see wahekord on sootuti teine ja annab neile teised järeldused, kui see väljamaal ette tuleb. Kuid sellest seisukohast meie ei saa ilmaski endid wõrrelda väljamaa riikide põllumeestega, siin on senni ainuke, kes produtseerib — põllumees, ja see on meil nüüd heaks aluseks ja selleks majanduslikuks aluseks, et meie riik wõib ja suudab seda rasket majanduslikku koormat kanda. (W a h e l h ü ü e: S e e o n p ä h e õ p i t u d j u t t.) Aga nüüd selle tariifi juures tuleb lõpuküsimus niisugune, et kui meie selle kõrgendatud tariifi maksma paneme, et kuidas meie saame siis hakata allapoole tulema elu normaalpiiridesse. Kui meie oleme kõigis riigimajapidamises läinud ka nii kõrgele raha odawuse tõttu, et raha midagi ei maksa, siis on raske teist teed walida normaalsestesse oludesse tagasiwiimiseks. Kus, kuidas ja millal hakkab kursi langemine, seda ei ole mitte ette näha, ja tariifi tõstmine ei tõsta siiski midagi, waid hoopis ümberpöörduvalt, et tariifi tõstata, sellega panete teie täiesti omalt pool kindla templi sellele kõrgele kursile juurde, mis meie rahal on. Meie raha tembeldati riiklikult ka nii madalaks, et ei ole enam mingit tagatist, et meie wõiksimel weel wõrrelda, et kursil wõi rahal oleks oma loomulik wäärtus, ja meil tuleks mõne teise rahaüksuse peale üle minna kas 100 marga peale jne. See on tõesti meie majanduslikus elus kardetaw seisukoht, kuhu meid praegu tariifi tõstmine wõiks wiia. Kui nüüd eraelus on mindud nii kaugele, siis riiklikus elus peame meie oma ettewõtetes ja kultuur-

likus majapidamises seda loomulikku kursi kätte püüdma ja nii korraldama, et loow töö selle tagajärjel wõimalik oleks. Kui nüüd aga riik tariifitõstmisega tahab seda defitsiiti katma hakata, siis meie wiime oma rahakursi niiwõrd alla, et kellegile ei tule seda enam meelde uuesti tõstma hakata.

A. Oinas (sd.): Mis puutub arupärimisse enesesse, siis tähendas rhs. Seljamaa, et seda ei tuleks mitte wastu wõtta. Minu arwates ei jää muud järele, kui kolmas tee. Hääletamine arupärimise wastuwõtmise kohta langeb iseenesest välja. Walitsus wastas otsekohe arupärimise peale ja nüüd ei ole enam mingit mõtet arupärimise wastuwõtmist hääletada. Walitsus on oma wiimase aja praktikale kindlaks jäänud ja otsekohe arupärimise peale wistanud. Meie walime sellepärast kolmanda tee ning likwideerime oma arupärimise.

Mis puutub härra Lattik'u tähendusse, et meie rühmas olla wastolud, ja et rhs. Wirma olla rahaasjanduse komisjonis olnud tariifikõrgendamise poolt, kuna aga täna rühm annab arupärimise sisse, siis on härra Lattik natuke eksinud. Kõigepealt arupärimine ei ole mitte sisse antud rühma, waid kolme rühma liikme nimel. Õieti ei ole ka arupärimine sisulikult mitte arupärimine, waid küsimine. Mis puutub sellesse härra Lattik'u arwamisse, et rühma liikmed peaksid kõik ühe mõõduga mõõdetud olema ning ühel seisukohal olema, siis ei saa rhs. Lattik seda ka mitte omas rühmas maksma panna. Lubatagu seda ka meie rühmas.

Mis puutub arupärimisse enesesse, siis ei rääkinud mitte selle sisseandjad tariifikõrgendamise wastu üldse, waid et selle kõrgendamisega ei paraliseeritaks mitte liikumist raudteel ja ei antaks mitte suurt tõuget elukallidusele. Tariifidestõstmine on paratamatu, ja arupärijad ei mõelnud seda seisukohta mitte kaitsta, et tariifid peaksid wanamoodi jääma. Paha on see, et tariifide kõrgendamist mitte õigel ajal ette ei wõetud. Meie riigi aparaat töötab tihti nii, et ta peab tagant järele hüppeid tegema, ja nende suurte hüpetega antakse hoogu elukallidusele. Seletustes, mis paremalt poolt tehti, on üsna õigelt tähendatud, et kui raudteetariife tõstetakse 3—4 wõrra, siis ka kaupade hinnad tõusewad märksa, sest kaupade hinnale pannakse enam

juurde. Tariifide kõrgendamisega antud hoop on niivõrd tugew ja väljapaistew, et kaupmehel on hõlbus läbi wiia oma hinnakõrgendust. Sel juhtumisel, kui kõrgendamine väiksem oleks, siis ei saaks ka kaupmees oma kauba hinda paar korda kõrgemale kruwida ja peaks hariliku hinna juurde jääma, seepärast ei ole niisugused hoolised hüpped mitte soowitawad ja tuleks ära hoida, et neid mitte ei tehtaks. Palgatöölised ja palgasaajad on need, kes elukalliduse all kannatawad, sest palgad ei kõrgene mitte sel määral, kuidas elukallidus edasi läheb. Nad ei saa omi palku mitte niivõrd tõsta, seepärast peaks tariifikõrgendamine ses sihis läbi wiidud saama, et võimaldataks waesematele rahwakihtidele raudteel sõita. Edasi tuleks tariifidekõrgendamist nii läbi wiia, et esimese järgu tarbeainete hindade tõus sellele ei järgneks. Ei tuleks ka mitte mehaaniliselt kinni hoida Wene tariifidest ja wanu tariife kõrgendada kaks või kolm korda, see on muidugi hõlpsara töö, kuid meil tuleks kaupade weotariife süstemaatiliselt läbi waadata nõnda, et meie mitte Wene shabloonist ei elaks ja meie weomaksud wastaksid praegustele tingimistele. Muidugi seda ei saa mitte ühe või kahe päewaga teha, kuid seda on tarwis siiski teha.

Edasi tuleks tõsist tähelpanu selle peale juhtida, et raudtee väljaminekuid kahandada. Ma ei taha siin asjata sõnu teha. Tuletan siin asjaolu meelde, mis rahaasjanduse komisjonis läinud aastal ilmsiks tuli, kui meie teedeministeeriumi eelarwet läbi waatasime, selgus, et teedeministeeriumis nii mõnigi wesiwõsu, mida maha tuli lõigata, leitud. Rahaasjanduse komisjon tegi soowiawalduse, et raudteewalitsus ametnikkude koosseisu läbi waataks ja püüaks tarwilikke kärpimisi läbi wiia. Komisjon kärpis ise ka, kuid jättis suurema töö teedeministeeriumi hoolde. Mis tagajärgi rahaasjanduse komisjoni soowiawaldus on kandnud, ei ole komisjonil teada, kuid arwatawasti ei ole tähendatud suhtes mitte palju ära tehtud. Kõike kokku wõttes panen mina sotsiaaldemokraatliku rühma nimel järgmise üleminekumormeli ette: „Walitsuse seletusi ära kuulates ja raudteede weotariifi tõstmist üldse paratamatuks pidades, läheb Asutaw Kogu päewakorras edasi soowiawaldusega, et teid otsitaks, kuidas raudtee

wäljaminekuid vähendada, waesematele rahwakihtidele raudtee tarwitamist sündsate hindadega wõimaldada ja kaubaweo tariifikõrgendamist nii läbi wiia, et sellele ei järgneks esimese järgu toidu- ja tarbeainete hindade tõus.

O. Strandman (töer.): Mina ei tahtnud sõna wõtta, kuid naabrid siiski ütlesid, et ma peaksin paar sõna rääkima. (K. Ast, sd.: Missugune ohwer Teie poolt!) Meie oleme 3 tundi aega ära kulutanud. Eile teie esinesite arupärimisega, kuid täna teatate, et see ei olegi arupärimine. (Naer. J. Jans, sd.: Meie ei saa kuidagi teie meele järele.) Siin on täna juhuslikud arutamised üles tõusnud. Härra Jürman ja härra Temant õnnistasi meid mitme juhusliku arutusega, ja härra Oinas tuli väga tarkade seletustega, millest meie mõistame väga hästi lugu pidada. Meil arwatakse tulewal nädalal neid küsimusi täiesti põhjalikult läbi waadata, kuid mis mõttes see tähtis oli neid täna, kus wähe inimesi koos, ette tuua, jääb arusaamatuks, kui mitte telgitagust ei ole ja ma pean ütleva, et seda telgitagust tuleks läbi waadata. Ma pean ütleva, et tänane arupärimine ei ole arupärimine ega ka mitte küsimine. Meie walitsuses on nähtawasti lahkuminekud olnud tariifitõstmises, ja täna esines ka minu rühmakaaslane teedeminister ja ütles, et tema on selle tõstmise wastu. Solidaarse ja parlamentaarse korra juures ei ole ministril õigust kõnetooli tulla ja öelda: „Walitsus tegi nii, aga mina olen selle wastu“. Ma pean ütleva, et see telgitagune on olemas ja see seisab selles, et walitsus on otsuse teinud tariifi tõsta, aga ei tahtnud mitte wastutust oma peale wõtta ja sellepärast kutsuti välja arupärimine. Ma arwan, et ettepanek arupärimisega tulla ei ole mitte ainult sotsiaaldemokraatide tehtud, waid umbes niisugune ettepanek on ka teistel tehtud, sotsiaaldemokraadid olid aga need, kes selle arupärimise sisse andsid. (W a h e l h ü ü e: B r a w o!) Kui siis meie oleme pidanud 3 tundi arutama, siis ma pean ütleva, et see on täiesti raisatud aeg. Walitsus on otsuse teinud, ja ma pean ütleva, et see otsus on päris õige. Ei ole mingisugust põhjust siin teisi juhtnöore tarwitada ja oleks soowitaw, et walitsus tulewikus niisuguseid arupärimisi üles ei kutsuks.

Peaminister J. Tõnisson: Meie telk on ju nii väike, et saab kohe ära näha, kui seal midagi on. (Naer.) Ma arwan, et sellepärast telgitaguses otsida ei maksa, asi on päris lihtne. Rahaasjanduse komisjonis on tariifikõrgenduse küsimus kuuldawasti wastu wõetud, kuid seal awaldati soowi, et walitsus tariifikõrgenduse uuesti läbi waataks ja seda siis wõimalust mööda muudaks. Walitsuses ei ole mitte lahkuminekuid olnud, et walitsuse liikmed tarwitseksid kuidagi wiisi teisi jõude liikuma panna, aga seesama seisukoht, mis on rahaasjanduse komisjoni sundinud walitsuse tähelpanu juhtima tariifikõrgenduse tagajärgede ja raskuste peale, on paljude rahwaesitajate keskel mõõduandew olnud ja pärast seda, kui rahaasjanduse komisjon oli seda asja arutanud, siis oli kuulda, et tuleb arupärimine homme wõi edaspidi. Kuidas on lugu nüüd tariifikõrgendamisega, mis katsutakse kõik teha, et eita-waid külgi kõrwaldada. Siis on loomulik, et öeldi: kui arupärimine tuleb, siis tulgu mitte tagantjärele, waid tehtagu seda enne, kui walitsuse otsus täide saadetud, et siis mitte tagantjärele ei öelda, et nüüd on see läbi wiidud ja ei saa enam midagi parata, aga sellejuures on ka see selge, et kui asi selgitatakse ja kui walitsuse esitajad oma seisukohta saawad selgitada, siis arwamised muutuwad ja wististi mitmelgi muutuwad, ja wäljaspool ka aru saadakse, et see ei ole mitte uisapäisa tehtud, waid on teatawate asjalikkude kaalumiste peale rajatud. Küsimise kujul ei olnud mitte soowitaw asja üles wõtta, kodukord ei luba küsimise järele waidlusi awada, sellepärast on siis arupärijad ka arupärimistee walinud. Kui siin aega on wiidetud, siis on ometi see ajawiitmine kasuga ära tarwitatud, et mõndagi asja on saadud selgitada, kui ka mitte põhjalikult, aga kahju ei ole ta mitte toonud, waid kasu, et on kõneldud. Ma arwan, et kuigi ei ole nii põhjalikult ja põhjendawalt kõneldud, siis ei ole see meie parlamentliku korra rikkumine, waid meie ei jõudnud rohkem ja meie ütleme seda, mis meie oskame, ja sellepärast mina arwan, et kõrwalisi motiwe otsida ei maksa ja ma arwan, kui meie päris ülemineku-wormeli õige lihtsaks teeme, on see wist meie läbirääkimiste tänases mõttes kõige parem, ilma et seal suudetaks kindlat programmi luua, ilma et saaks ette kirjutatud seda ja seda. Meie

muidugi ei waidle selle wastu, mis sotsiaaldemokraatliku rühma poolt ette on toodud, aga sealt ei saa ka palju kätte, kui meie selle motiweeritud ülemineku-wormeli saame, mis ju kindlat teed meile ikka ette ei näita.

K. Ast (sd.): Olge päris rahulik, härra Temant. Arupärimise sisseandmise puhul olen suure huwitusega kuulnud kõiki kõnesid ja kõiki läbirääkimisi, mis sel puhul on olnud. Kahjuks pean ma konstateerima, et uusi andmeid peale nende, mis härra teedeminister alguses jagas, ei ole ette toodud. Läbirääkimised on keerlenud, peale nende, mis härra teedeminister ette tõi, puht põhimõtelikkude küsimuste juures, ja seal äratas minu tähelpanu iseäranis härra Jürman'i kõnest üks osa, kus ta matemaatilise täpiseusega selgeks tegi, et raudtee tariifitõstmisele kahtlemata järgneb tarbainete hinnatõus ja mitte selles proportsioonis wõi selles protsendis, kuidas seda tariifi kõrgendatud, waid hoopis suuremas proportsioonis. Ja et see seletus just härra Jürman'i poolt tuli, siis on mul põhjust uskuda, kuigi härra Jürman wast seda psühholoogiat tegelikult ei tarwita, siis igatahes tema fraktsiooni kaaslane härra Temant, kes sest muutusest isesuguse taktiga Eesti Asutawas Kogus kõneleb, tema peab juba teadma, kuidas neid asju toimetatakse. Sellepärast, ütlen ma, lõikas see osa iseäranis südamesse ja arwan, et walitsuse pea hool ja pea mure peab selles seisma, kuidaswiisi hoida seda hindade tõusu, mille peale kõik need, kellel turu jaoks midagi anda on ja kes sisse weawad, wälja lähewad. Siin oleks see ainukene tee, kuna ma kõike tõesti liiaku wõtmise wastu wõitlewa komisjoni ette tassida ei saa, pealegi kui neil seljataga osawad kaitsejad leiduwad, siis oleks ainukeseks teeks tööliste produktidega warustamine. Kuna praegu walitsuse algatusel komisjon loodi, kes tööliste palga asjus teatud kawa peab wälja töötama, siis soowiksime meie küll näha, et see komisjon wälja töötaks kawa selle kohta, kuidaswiisi kindlapalgalisi, olgu nad siis riigiametnikud wõi eraettewõtete teenistuses oljad, kuidas neid warustada produktidega, mis toitlusministeeriumi tööd mitte wähenema, waid tõusma paneb, sellepärast, et see asi peab järjekindlamalt tehtud saama. (J. Temant, maal.: Kartulite mädanemine.) Kartulite juurde wõime

weel tagasi tulla. See oleks ainukene tee, nimelt produktidega warustamise tee ja kõikide tarbeainete poolest, mis tarwis, ka riidega, millega ära wõiks hoida pöörast turuhindade tõusu. See oleks kõigetähtsam ja pea soowiawaldus. Mis nüüd nendesse kartulitesse puutub, mis pidawat kuskil mädanema ja mille wäljajaweks ja ärakasutamiseks luba ei ole antud... (J. Temant, maal.: Toitlusministeeriumi keldrites!) Ma ei ole kahjuks seal toitlusministeeriumi keldrites käinud. (J. Temant, maal.: Pistke nina wahel sisse!) Mis nüüd nendesse kartulitesse puutub, siis lubatagu meelde tuletada, et oli kord aeg, kus meie kartuliwäljajawedu mitte ainult litsentsidega takistatud ei olnud, waid seda igapidi soowitati, ja riik aitas seks kõigiti kaasa, et kartul riigist wälja läheks. See oli nimelt 1918. a. detsembrikuust alates kuni 1919. a. kewadeni. Siis nägime meie seda, et meil mitte kartulid mädanemas ei olnud, waid neid ka pattapanemiseks ei jätkunud. See oli ka üks isesugune majanduslik kartulipoliitika, kui see, mis praegusele walitsusele ette heidetakse. Kui nüüd arwatakse, et see mitte õige poliitika ei ole, kui palju kartulid mädanemas olla, siis teame ka ühtlasi, et kartulid igalt poolt saada on paraja hinnaga, ja hinnatõstmisega spekulantidel peale hakata ei ole. Muidugi ei taha ma sellega öelda, et see iseenesest hea nähtus on, kui kartulid mädanewad, ka mitte normaalne. Ma kardan, et hädaldamine kartulite mädanemise üle liialdatud ja ülearune on. (J. Temant, maal.: Mis hinna eest ostis toitlusministeerium kartulid sisse?) Teie, härra Temant, ehk ütlete mulle seda, kui Teie arwate, et see wäga tähtis oleks teada. Edasi tahtsin puudutada arupärimise sisseandmise ajalugu. Härra Strandman sundis ennast siit kohalt sõna wõtma, kuid öelda ei olnud temal midagi. Arupärimine olewat tema uuringute järele nimelt walitsuse poolt tellitud. Mina pean siin seletama, et minu juures igatahes härra teedeminister sarnast arupärimist mitte tellimas ei ole käinud. Wõib olla, et ta seda oma parteiseltsimehe, härra Strandman'i juures tegi. Härra Strandman'i seletuste järele pidi härra teedeminister tariifikõrgendamise wastu olema. Selle järele wõiks ka oletada, et härra teedeministril waja oli toetust otsida. Loomulikult

wõis ta selle ettepaneku tellimisega oma rühma poole pöörata. Minu poole ei ole härra teedeminister, ega ka keegi teine niisuguse ettepanekuga pööranud. Küll olen aga mina kellegi muu, nimelt härra peaministri poole pööranud. Wõib olla, et härra Strandman'il, kes kord ka peaminister oli, sel ajal wiisiks oli tellimisega arupärimise suhtes kellegi poole pöörata. Praegusest peaministrist ei ole ma seda mitte kuulnud. (Naer.) Arupärimine oli algatatud minu poolt. Tariifi kõrgendamise küsimus oli eile meie rühmas arutusel, täna tõstsin mina selle küsimuse üles teadmises, kui tahetakse üldse arutada, siis seda teha weel täna ainult mõtet on, sest täna kell 12 öösel hakkawad kõrgendatud tariifid maksma. Loomulik oli ka, et kui weel täna taheti selle üle läbi rääkida, siis seda ainult arupärimise puhul wõimalik oli. Ei wõinud ju selles asjas paariks nädalaks wastust ootama jääda, sel juhtumisel, kui küsimine oleks walitsusele ette pandud, sellepärast oleme arupärimisega esinenud ja tahtsime, et arupärimisel oleksid tegelikud tagajärjed, see oleks wõimalik ainult siis, kui arupärimise sisseandmisel walitsus informeeritud on ja kui walitsus nõus oleks olnud arupärimise peale wastama. Kui ma walitsuse poolt sarnast nõusolekut leidsin ja peaministri käest kuulnud olin, et tema mitte ei keeldu arupärimise puhul sisuliselt sõna wõtmast ja kui härra peaminister oli seletanud, et tema arwamise järele sellest sisulisest sõnawõtmisest ei saa ka härra teedeminister keelduma ja wõib olla isegi härra rahaminister, siis oli minul selge, et arupärimist maksab sisse anda ja temal tegelikke tagajärgi wõib olla. Kui selles nähakse mingisugust kupeldamist, siis heidan ma sarnase arusaamise endisele peaministrile, härra Strandman'ile, tagasi. (O. Strandman, tõer.: Ei ole tarwis!)

Mul oleks tarwilik weel arupärimise kohta öelda, et meie, kui arupärimise sisseandjad, palusime seda arupärimist rutuliseks tunnistada ja teda päewakorda wõtta. Asutaw Kogu on seda teinud. Sellega on siis meie kodukorra järele wõimalus awanenud selle arupärimise kohta siin sisuliselt sõna wõtma. Walitsus on kõik need seletused andnud, mis tal wõimalik anda oli. Meie ei arwa mitte, et selle kohta weel mingisuguseid

uusi seletusi tulla wõiks. Sellepärast mina, arupärimise sisseandjate nimel, ei nõua mitte, et see arupärimine saaks wastu wõetud wõi selles mõttes hääletamise alla tuleks, waid meie, arupärimise sisseandjad, ühineme selle wormeliga, mis ette pandi akl. Oinas'e poolt.

Teedeminister E. Säkk: Minu parteiseltsimees Strandman awaldas mõtteid, et mina, kui walitsuse liige, ei oleks wõinud selle walitsuse otsuse wastu protesteerida. See on täiesti arusaamatus, mina ei ole kunagi omas kõnes walitsuse otsuse wastu esinenud, mina katsusin seda otsust teatawal wiisil andmete abil seletada, niipalju kui mul korda läks. Mina aga mööda minnes nimetasin, et teedeministerium esines walitsusele esiteks teise tariifikõrgendamise kawaga, kui see nüüd maksma pandi. Nimelt tariifide küsimus oli meil ministeriumis juba enne käsile wõetud, esiteks ministeriumi nõukogus ja pärast tariifi komisjonis, mis seisab koos kõigist ministeriumide esitajatest. Seal tehti kollektiivne ettepanek — tariifi tõsta umbes 100—120% wõrra. Selle ettepaneku kandsin ma Wabariigi Walitsusele ette, aga ta ei leidnud mitte heakskiitmist. Walitsus andis näpunäiteid tariifikõrgendamiseks ja sellepärast said tariifid uuesti läbi waadatud ja juba teisel kujul läbi wiidud.

O. Strandman (töer.): Kui ei ole arupärimine wastu wõetud, jääb otsustada, kas seda wastu wõtta wõi mitte, teisiti seda otsustada ei saa.

Juhataja A. Rei: Käesolewa arupärimise kohta on sisse antud akl. Oinas'e poolt ülemineku-wormel, mis sisaldab arupärimise tagasjwõtmist. Sellepärast ei nõuta siin üldse arupärimise hääletamisele panemist. Akl. Seljamaa poolt on ettepanek arupärimine tagasi lükata. Mul jääb küsida, kas teised arupärimise sisseandjad, rhs. Jans ja rhs. Wain, ühinenud selle ülemineku-wormeliga, ja et nad ühinenud on, näen ma, et ei ole tarwilik arupärimist hääletada, waid ainult ülemineku-wormelit.

J. Seljamaa (töer.): Siin on wäike arusaamatus. Kui arupärimine on sisse antud ja ei ole mitte tagasi wõetud, siis tuleb Asutawa Kogu otsustada, kas seda wastu wõtta wõi tagasi lükata. On aru-

pärija selle tagasi wõtnud, siis ei tule midagi hääletamisele.

Peaminister J. Tõnisson: Parlamentliku korra järele tuleb meil wõimalikult käia, aga kui see arupärimine sisse anti, siis oleks tulnud kahel poolt ja kahel wastu rääkida, kui aga nüüd otse sisulisele arutamisele mindi, ilma et seda arupärimist hääletamisel wastu oleks wõetud, siis tuleb nüüd küsida, kas see harilik on, et walitsus wastab kohe arupärimise peale, wõi mitte? Meie oleme siin katsunud wõimalikult lihtsustada ja wastata, kus meil materiaal käes on ja ma arwan, kui ühelt poolt tahaksite silmas pidada kodukorda, et tuleb iga arupärimise üle otsustada, kas wastu wõtta wõi mitte, siis oleks pidanud otsekohe kodukorra järele nõudma, et pärast seda, kui kaks poolt ja kaks wastu kõnelenud, oleks pidanud kohe hääletama. Seda teed ei ole mitte käidud, see tähendab, et on kompromiss tehtud, et sisulise wastuse andmisel juba ühineti, nii et kui teie sellest seisukohast wälja lähete, peate tunnistama, et juba Asutaw Kogu leppis selle korraga ja wõttis ta sisulisele arutamisele. Siis ei wõi tagantjärele seda enam eitada, sellepärast arwan mina, et meil küll on wõimalik arupärimise kohta sisuliselt seisukohta wõtta, ja kui see nüüd on sündinud, siis on muidugi wõimalik ka Asutawal Kogul öelda, kas ta walitsuse seisukohta ära kuulates ühte wõi teist otsust toetab.

J. Seljamaa (töer.): Pean ütleva, et peaminister on kodukorra seisukoha kohta eksinud. Kodukorras on korra kohta küll paragrahw sees, mis järgmiselt kõlab: Asutaw Kogu otsustab, kas arupärimist arutada wõi komisjoni anda ja selle kohta antakse sõna 2 poolt ja 2 wastu. Asutaw Kogu otsustab otsekohe päewakorda wõtta wõi komisjoni anda. Sellepärast ei olnud ju arutamisel tarwilik mitte küsida, kas on Asutawa Kogu liikmete seas, kes soowiwad sõna wõtta poolt wõi wastu.

K. Wirma (sd.): Minu arwates § 30 järele wõiks seda silmapilk ära otsustada.

A. Jürman (maal.): Peaminister seletas, et arupärimine juba sisuliselt arutamisel on olnud ja seda ei tohi enam tagasi wõtta. Meie oleme senniste äranä-

gemiste järele palju kordi ära näinud, et arupärimiste juures antakse sõna kahele poolt ja kahele vastu. Aruandja on ise sisulisele arutamisele üle läinud ja järgmised sõnawõtjad on ka sisuliselt arutama hakanud.

Juhataja A. Rei: Kui meie peame käima praeguse kodukorra järele arupärimise korra juures ja meie sennise parlamendi praktika järele, siis ei lahenda need mitte kõiki üksikuid küsimusi ära, mis arupärimise otsustamise juures ette tulewad. Asutawale Kogule jääb otsustada, kas nende seletustega nõus olla wõi mitte nõus olla, mis walitsuse esitaja on andnud.

J. Seljamaa (töer.): Tööerakonna nimel teatan, et meie ülemineku-wormeli hääletamisest osa ei saa wõtta.

Juhataja A. Rei: Hääletamisele tuleb rhs. Oinas'e wormel. Kui minu arusaamine kodukorra kohta mitte õige ei ole, siis palun selle kohta wanematekogus sõna wõtta. Mina saan ainult niiwiisi kodukorrast aru.

J. Järwe (rhw.) Silmas pidades, et arupärimine on tagasi wõetud, ei wõtta rahwaerakonna rühm hääletamisest osa.

Juhataja A. Rei: Kes on rhs. Oinas'e ülemineku-wormeli poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Oinas'e ülemineku-wormel vastu wõetud. Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada. Tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku kohta? Ettepanek on tehtud homme kell 5.

K. Wirma (sd.): Ma toetan oma ettepanekut koosolek pidada homme kell 5.

O. Strandman (töer.): Teen ettepaneku koosolekut homme mitte pidada, waid jätta koosolekuaja äramääramine juhatuse hooleks.

Juhataja A. Rei: On kaks ettepanekut tehtud: homme kell 5 järgmine koosolek pidada -- teine määramine juhatuse hooleks jätta. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Seega on ettepanek, homme kell 5 koosolek pidada, 16 häälega poolt ja 24 häälega vastu tagasilükatud. Teisi ettepanekuid ei ole tehtud, seega jääb järgmine koosolek juhatuse otsustada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 11.15 min. õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **J. Seljamaa.**

Abisekretäär **H. Raudsepp.**